

Hoofstuk 2

Pneumatologie

Inleiding tot die denke oor die pneumatologie.

Vos (1984:10) beskryf die pneumatologie as die lewensasem van die teologie. Die vraag na die werking van die Heilige Gees is een van kern aspekte in nadenke oor die prediking en die rol van kreatiwiteit daarin. In hierdie afdeling van die studie word aandag gegee aan die verskillende maniere waarop die Heilige Gees verstaan word. Die verstaansproses word gedien deur verskillende bronne.

Die Bybel word algemeen in die kerk aanvaar as die bron van goddelike openbaring. In die eerste plek word die Ou en die Nuwe Testament ondersoek vir die voorkoms en verstaan van die Gees.

In die tweede plek word aandag gegee aan die belydenisskrifte en die algemene geloof ten opsigte van die Heilige Gees. In die derde rondte word die pneumatologie verken as bron wat insigte bied in die verstaan van die Gees, soos deur verskillende teoloë met verloop van tyd opgestel. In die vierde deel word die verstaan van die pneumatologie, soos deur die lens van die praktiese teologie gesien, ondersoek.

1. Bybelse agtergrond tot die verstaan van die Heilige Gees.

Die Bybel is die versameling boeke of geskrifte waarvan die kerk bely dat dit die Woord van God is (vgl Webster 2003:5; Gaybba 2004:15), wat oor 'n lang tyd tot stand gekom en versamel is. Die geloofsoortuiging in verband met die Bybel behels dat God homself deur die eeue aan mense bekend gemaak het in die geskiedenis, en dat die Bybel die bekendmaking van God se groot daade weergee (vgl Heyns 1981:11e v; Webster 2003:11 e v; Gaybba 2004). As draer van God se openbaring word die Bybel geag as die draer van die verlossingsboodskap van God vir die ganse mensdom (vgl Pieterse 2002:75). Die Bybel bevat die getuienisse van mense se belewenisse met, en ervarings van God. Die vroeë kerk het reeds verklaar dat die Heilige Skrif die kanon is waarin die Woord van God eens en vir altyd normatief aan die kerk gegee is (Jonker 1983:25). Die gedagte van die *Heilige Skrif* omvat

aan die een kant die karakter van die Bybel na die menslike aspek daarvan, en aan die ander kant, die karakter daarvan as geskryfte wat deur God gebruik word in vrye selfkommunikasie (Webster 2003:21). Gaybba (2004:16) praat van die Bybel as getuïenisse van die openbaring van God of 'n rekord van die openbaring, wat die menslike karakter van die versameling boeke van die Bybel beskryf.

Die Bybelse geskryfte word, hoewel dit deur mense geskrywe is, as van God afkomstig, en gevolglik as normatief beskou. Die term inspirasie word as grond vir die normatiewiteit van die Skrif aangevoer (Jonker 1983:25 e v). Hierdie gronde word uit die Bybel self afgelei op grond van gedeeltes soos 2 Timoteus 3:16 wat dit stel dat die hele Skrif deur God "*geïnspireer*" is. Volgens 2 Petrus 1:20 kan "*...geen profesie in die Skrif kan op grond van eie insig reg uitgelê word nie, want geen profesie is ooit deur die wil van 'n mens voortgebring nie. Nee, deur die Heilige Gees meegevoer, het mense die woord wat van God kom, verkondig.*" Hierdie verwysings word gebruik om beide die bestaan van die Skrif, sowel as die verstaan van die Skrif, aan die werking van die Heilige Gees toe te skryf.

Inspirasie word in die Bybelse begrip *teopneustie* vervat en dui op die besondere werking van die Gees van God in verband met die totstandkoming van die Bybel. Die proses van inspirasie behels nie alleen nuwe kennis wat aan die skrywers meegedeel is nie, maar ook dit wat die Bybelskrywers uit eie waarneming en aanskouing vasgestel, en uit raadpleging van bronne te wete gekom het. Die Gees het aan die skrywers die wysheid gegee (Heyns 1981:22). Die skrywers van die Bybel het as volledige mense onder leiding van die Heilige Gees gestalte gegee aan die geskryfte van die Bybel.

Wat die ontvangs en die verstaan van die Bybelse getuïenis aanbetref, is dit nodig om ook die rol van die Gees daarin te onderstreep. Welker (1998:278) wys op twee aspekte met betrekking tot die werk van die Gees en die Woord. "For as God alone is a fit witness of himself in his Word, so also the Word will not find acceptance in men's hearts before it is sealed by the inward testimony of the Spirit." Dieselfde Gees wat gespreek het tot die profete moet ook tot mense deurdring om van die waarheid van die Woord te getuig. Die gesag van die Skrif berus, naas die objektiewe getuïenis van die Skrif self en die werk van die Gees, ook op 'n

subjektiewe kant. Berkouwer (1966:41 e v) wys op die sogenaamde verdubbeling van getuienis aangaande die Skrif wat ook 'n inwendige openbaring insluit. Die Skrif self getuig van gesagvolheid, die Gees lewer 'n inwendige getuienis van die gesag en die aspekte word uiteindelik vervat in die kerk se belydenis aangaande die Skrif as Woord van God.

Wat die nadenke oor die werk van die Heilige Gees aanbetref, is dit duidelik dat die Bybel daarin 'n belangrike rol vervul. Om vanuit die Christelike kerk oor die Gees na te dink vra dat die Bybelse gegewens daarvoor in ag geneem moet word (vgl Floor 1988:11).

As gevolg van die noodsaaklikheid van die Bybel in die denke oor die Gees, is dit belangrik om deurgaans die invloed van die tydsverloop tussen die ontstaan van die Bybel en die lees daarvan in gedagte te hou. Die tydsgees en die kultuur waaruit die Bybel gelees word, het 'n definitiewe impak op die verstaan en die interpretasie daarvan (vgl Nürnberger 2009:79 e v). McIntyre (1997:16) maan teen fragmentariese of atomistiese gebruik van die Bybel wanneer daar oor die onderwerp van die Gees gewerk word. Onverantwoordelike gebruik van die Bybel kan inderdaad die gesigspunte of afleidings oor enige onderwerp skeeftrek. Die Bybel is nie 'n "divinely-guaranteed textbook" nie (Polkinghorne 1991:60). Dit is eerder, "...a prime means by which we come to know God's dealings with humankind and particularly his self-utterance in Christ" (Polkinghorne 1991:62).

1.1. Gees in die Ou Testament.

Die teenwoordigheid van die Gees in die Ou Testament word wyd bespreek in verskillende bronne (vgl Heyns 1981; Heron 1983; Jonker 1983; Vosloo 1983; Vos 1984; Vos 1985; Floor 1988; McIntyre 1997; Welker 1998; Scobie 2003; Gaybba 2004; Dingemans 2005; Thiselton 2007:414). Die woord *rûah* is sentraal in die hantering van die vraag na die verstaan van die Gees in die Ou Testament.

Thiselton (2007:416) onderstreep die noodsaak van die bestudering van die Ou Testamentiese tradisie in die vraag na die verstaan van die werk van die Gees as gepaste hermeneutiese horison. Die Ou Testamentiese gebruik van die begrip *rûah*

vorm die fondament vir die gebruik en verstaan van die begrip *pneuma* in die Nuwe Testament.

Die woord *rûah* het 'n reeks betekenismoonlikhede. In die Griekse vertaling van die Ou Testament word die woord *rûah* meestal weergegee met die Griekse begrip *pneuma* (Van Pelt, Kaiser en Block 1997:1073). Wind, beweging of asem word aangedui as vertalingsmoonlikhede in Brown (1986:690). Van Pelt en ander (1997) gee die betekenismoonlikhede aan as “Wind, breath, transitoriness, volition, disposition, temper, spirit, Spirit.”

Die mees basiese vertolking van die betekenis van die woord *rûah* word vervat in die werkwoord “blowing” of in die frase “air in motion.” 'n Enkelvoudige universele betekenis van die begrip word bemoeilik vanweë die omvangryke betekenismoonlikhede wat daarmee in verband gebring word, asook die onsigbaarheid van die verskynsel (vgl Dunn 2006:6; Thiselton 2007:415). Die enigste manier om die verskynsel te beskryf, is deur die resultaat van die gebeure weer te gee. Van Pelt en ander (1997:1073) wys op die merkwaardige feit dat iets onbegrypbaar soos wind kan beweeg, en beklemtoon die energie wat deur die beweging losgemaak word. Dunn (2006:6) beklemtoon die konnotasie van krag en veral geweld (violence) wat met die konsep van wind geassosieer word.

Kleinknecht en ander (1968) gee 'n omvattende uiteensetting van die begrip *rûah*. Die begrip *rûah* as asem of wind kom wyd in die Ou Testament voor (vgl Kleinknecht et al 1968; Van Pelt et al 1997; Scobie 2003). Wind as kragtige natuurelement word 'n Goddelike instrument van redding in buitengewone omstandighede (vgl Eksodus 10:13, 14:21, 15:8). Wind word ook geskets as instrument van oordeel (vgl Jes 27:8, Hos 13:15). Die noue assosiasie tussen wind, asem en die werkinge van God skep 'n kragtige metafoor waardeur die werking van God verstaanbaar gemaak word. Die Ou Testamentiese gebruik van die *rûah* tref onderskeid tussen God en mens in terme van die andersheid van God, die transendensie van God en die kragtige werking daarvan (vgl Dunn 2006:6; Thiselton 2007:417). Jesaja 31:3 word gebruik om die kontras tussen die Goddelike en die menslike aan te dui (Kleinknecht 1968:365; Thiselton 2007:417). Die verganklikheid van die menslike vlees word teenoor die krag en die mag, die andersheid van die *rûah* gestel. Vlees is die verganklikheid waarvan die mens draer is teenoor *rûah* wat krag en majesteit is, en wat deur God gedra word.

In verband met mense is die *rûah* die lewensbeginsel. Waar die *rûah* optree, is daar lewe (vgl Esegïel 37) en waar die *rûah* weggeneem word, beteken dit die einde van lewe. Die *rûah* word as bron van menslike emosie, intellektuele funksie, houding of wil aangedui (vgl Kleinknecht 1968:361). Die assosiasie van emosies, menslike eienskappe en belewenisse met die *rûah*, maak dit tot 'n term wat help om persoonlike kwaliteite en ervarings te beskryf. Joubert (2006:282) bring die soort beskrywing in verband met die ontwikkeling van 'n persoonlike karakter vir die *rûah* wanneer dit in terme van God gebruik word. Mense het 'n *rûah* en word in terme van hulle *rûah* beskryf. God het *rûah* en word uiteindelik ook as *rûah* beskryf. Volgens Dunn (2006:7) word die konsep van die *rûah* sedert die begin van die gebruik daarvan as eksistensiële term gebruik.

Die begrip *rûah* dui op die effektiewe mag wat as dryfveer of bron van buitengewone gebeure aangedui word. In die verband kan die *rûah* as die metafisiese of die numineuse aangedui word. Die werkinge van die *rûah* van God word as skeppende mag of krag aangedui (vgl Van Pelt et al 1997; Thiselton 2007:417). Die *rûah* word geskets as skepper en herskepper (vgl Dingemans 2005:138 e v). Na aanleiding van Esegïel 37:9-10,14 word die assosiasie met die *rûah* en die bestaan van fisiese lewe gemaak. Die *rûah* is die mag wat funksioneer is waar insig, kunssinnigheid en wysheid geskep word. Die *rûah* word ook aangedui as die gewer van gawes aan die profete en die bron van moraliteit. Die *rûah* is beide die instrument van oordeel sowel as instrument van verlossing (vgl Jesaja 63:11,14).

Die betekenis van die *rûah* in die Ou Testament, soos dit tot dusver na vore kom, kan opgesom word as *die lewegewende beginsel van God*. Dit funksioneer as instrument van God aan die een kant en as God self aan die ander kant. God beskik oor die *rûah* en is tegelyk ook die *rûah*.

Die gebruik van die terme *rûah* en *Yaweh* saam, word vertaal as die Gees van God. Die bespreking van die betekenis moontlikhede word deur Kleinknecht en andere (1968:365 e v) georden aan die hand van die dinamiese werking van die *rûah*. Die *rûah* *Yahweh* se werking word aangedui in terme van die vernuwende werking in die

natuur en in die lewe van die volk van God. Dit gaan om die vestiging van die wil van God in die lewens van die mense deur die *rûah* *Yahweh*. Hierdie werking van die *rûah* *Yahweh* word beskryf as onvoorspelbaar en onbeheerbaar. Mense kan nie daarvoor beskik nie, sodat die *rûah* *Yahweh* die onberekenbare werking van die wil van God is. Ten opsigte van die skeppende werking van die *rûah* *Yahweh* word gewys op die skeppende, sowel as die onderhoudende funksie van die *rûah* *Yahweh*. Kleinknecht (1968:366) beskryf hierdie werking as die “*dynamic creative principle*”, die persoonlike skeppende mag van God.

In die konteks van leierskap vervul die *rûah* *Yahweh* ‘n belangrike funksie in die Ou Testament. “The predominant emphasis in the OT, however, is on the Spirit as the means by which God confers special powers and gifts on the leaders of his people” (Scobie 2003:272).

Die rol van die Gees as gewer van leierskap is ‘n belangrike moment in die beskrywing van die werk van die Gees (Vgl Kleinknecht 1968; Van Pelt et al 1997; Welker 1998:55; Scobie 2003; Dingemans 2005:139). Die *rûah* *Yahweh* kom van buite op buitengewone manier en neem besit van mense. Voorbeelde van die ekstatische belewenisse kom in Rigters 14:6,19, in die verhaal van Simson voor. Ook die verhaal van Saul in 1 Sam 10:6, 11:6 en 19:23-24, dien om die werking van die *rûah* *Yahweh* te beskryf in die lewens van leiersfigure. Ander voorbeelde sluit in Elia (vgl 1 Konings 18:12 en 2 Konings 2:16), Esegïël en Hosea (vgl Esegïël 8:3; 11:24 en Hosea 9:7) wat beskryf word in terme van die *rûah* *Yahweh* wat oor hulle as profete vaardig word. Scobie (2003:273) som die werk van die Gees ten opsigte van leierskap in die Ou Testament, in terme van die voorbeelde van Moses (vgl Numeri 11:17 en 25) en die rigters (vgl Rigters 3:10 6:34 en 11:29), op. Spesifieke vermelding word gemaak van die verhale van Otniël, Gideon en Jefta asook die verhaal van Dawid (vgl 1 Samuel 16:13 en 2 Samuel 23:2). Die werk van die *rûah* *Yahweh* kan vanuit die konteks beskryf word as die gewer van buitengewone gawes wat bo-menslike vermoëns aan mense gee (vgl Thiselton 2007:417).

Die frekwensie van voorkoms van die *rûah* in die profetiese materiaal, is die hoogste in die boeke van Esegïël, Jesaja en Jeremia. Die uitstorting van die *rûah* is ‘n belangrike tema in die profetiemateriaal (vgl Jesaja 44:3, Esegïël 36:25-27 en 39:29).

Die visioen van Esegïël 37:1-14, waar die vallei vol droë doodsbene deur die *rûah* tot nuwe lewe gewek word, is 'n dramatiese uitbeelding van hierdie verwagting. Hoop vir die lewe lê in God en die *rûah*. Die menslike verhouding tot God word nie langer beskou as iets wat gewoon menslik is nie, maar word beskryf as funksie van die werking van die *rûah*, wat verantwoordelik is vir die hartsvernuwing (vgl Esegïël 36:26 e v).

Joël 2:28-3:21 word in Handeling 2 gebruik om die gebeure van die verhaal van die uitstorting van die Heilige Gees in perspektief te plaas. Die Joëlteks het belangrike implikasies vir die verstaan van die werking van die *rûah*. Die eerste implikasie is dat die uitstorting van die *rûah* dui op die toekomstige ontvangs daarvan deur alle mense sonder onderskeid van geslag, status of ouderdom. Tweedens word die uitstorting van die *rûah* in verband gebring met profesie en derdens, is die uitstorting van die *rûah* eskatologies bepaald deur die verband met die koms van die dag van die Here (vgl Scobie 2003:276).

Vos (1984:76) wys daarop dat die werkwoorde wat met *rûah* in die Ou Testamentiese tyd verbind word in twee groepe gedeel kan word, werkwoorde van beweging en werkwoorde van in-beweging bring. Die klem val op die feit van die beweging as sodanig. Die *rûah* is 'n manifestasie van God se skeppende mag in beweging (Vos 1984:80). Die term bly aan God verbonde op so manier dat dit God self is wat skeppend en onderhoudend optree (Vos 1984:83). Die *rûah* kan nie sonder of los van God beskou word nie en dien in die Ou Testament as die manifestasie van God se teenwoordigheid. Vos (1984:105) maak die afleiding dat *rûah* nie sondermeer as Gees vertaal behoort te word nie, maar binne konteks beskou en interpreteer moet word.

In die Ou Testament word die lewe van die volk Israel direk in verband met die Gees gebring. Welker (1998:99) wys op die unieke rol wat die *rûah* in die lewe van die volk van God vervul. "The wind sent by God is a power that defines and changes history and representative destinies." Dit is die *rûah* wat volgens die Genesisverhaal oor die waters van die voor-skeppingschaos sweef. Dit is die *rûah* wat in die Eksodusverhaal die sprinkaanplaag tot 'n einde bring en in die vertelling van Numeri

die volk Israel se voeding voorsien. In dié terme beskou Welker die *rûah* as die proses waardeur God homself teenwoordig maak. Dingemans (2005:139) beskryf die Gees in terme van die “Gods invloed op belangrike gebeurtenisse en vooral op mense wat die God in dienst neem en vernieuw en verander.” Thiselton (2007:416) beskryf die Gees van God in die Ou Testament nie as “an immanent force like the world soul of the Stoics, but a transcendent life giving power from beyond.” Die Gees kan beskryf word as “the Beyond Who is Within.”

Floor (1988:12) beskryf dat die Gees in die Ou Testament aan God behoort. “De Geest behoort aan God zoals Zijn hand, Zijn woord, Zijn stem aan Hem behoort.” Die Gees word nie in die Ou Testament as afsonderlike Persoon beskou nie en meestal is die verwysings na die Gees in terme van krag, en die werking daarvan. Eienskappe van persoon-wees word wel aan die Gees toegeskryf soos 2 Samuel 23 wat berig dat die Gees deur Dawid *praat*. Nehemia 9:20 lui dat die Gees van God mense *onderrig* en Jesaja 63:10 dat mense deur hulle opstandigheid die Heilige Gees *bedroef*.

Wat die definiëring van die Gees as persoon betref word die werksaamhede van die Gees in die Ou Testament ook ingesluit. Die Gees word beskryf as die gewer van spesiale gawes wat op verskillende terreine, onder meer landbou, argitektuur, regspraak, politiek, wysheid en insig, insluit (vgl Vosloo 1983:62 e v; Floor 1988:12, Scobie 2003:269 e v; Dingemans 2005:139).

Die gawes of vermoëns van die Gees word ook aan die verskillende leiersfigure, rigters, profete en konings, gegee met die oog op die uitvoering van hulle verskillende take. Burger (1999:156) som die werk van die Gees in die Ou Testament op as dat “die Gees oor mense gekom en hulle gevul het met die oog op die werk wat hulle in Gods Naam moes doen.” McIntyre (1997:31 e v) wys op die rol van die Gees in die Ou Testament as bemagtiger. Leiers ontvang gawes van leierskap en spesiale vermoëns soos krag in die geval van die verhaal van Simson in Rigters 14. Profete beskryf dat hulle deur die mag van die Gees opgetel en meegevoer word na sekere plekke (Esegiël 3). Vermoëns soos toekomsvoorspelling, profesie en die uitvoering van wondertekens word aan die werking of die aanwesigheid van God se Gees toegeskryf (vgl Joubert 2006).

In aansluiting by Vos(1984:105 e v) kan die aktiwiteit wat aan die Gees van God toegeskryf word, beskryf word as aktiwiteit van God self. McIntyre beklemtoon die belang van die Gees as God se *persoonlike teenwoordigheid* in die lewens van sy mense. Die krag wat aan die teenwoordigheid van die Gees toegeskryf word, is telkens 'n morele krag "power with a moral or, more correctly, a profoundly religious purpose, namely, the ultimate salvation of God's people, as we understand it from the rest of the Old Testament." Die Gees word beskryf as God se "*alter ego* going out of himself into the world to effect his will, or dwell with a person, yet not so as to deprive the person of his identity, but rather to enhance it highly" (McIntyre 1997:34). Die doelwit van die werking van die Gees is vir McIntyre die verlossing van mense of die verryking van die menslike identiteit deur die teenwoordigheid en werking van die Gees, wat uiteindelik ook as die werking van God self beskryf kan word.

Gaybba (2004:201) beskryf die funksie van die Gees in die Ou Testament as die manier "*in which God was present to God's people in a powerful, life giving way.*" Wind impliseer dat die Gees, soos die wind, van God uitgaan om te doen wat nodig is en dan weer na God toe terugkeer. Die funksie van die Gees is een van toerusting en die realisering van die teenwoordigheid van God in die lewens van mense. Thiselton (2007:419) beklemtoon die belangrike faset van die toerusting van die *rûah* aan individue sowel as aan gemeenskappe. Individue ontvang die *rûah* met die oog op die uitvoering van hulle Goddelike roeping, en gemeenskappe ontvang die *rûah* met die oog op transformasie, vernuwing en gehoorsaamheid. Die patroon van die optrede, of eerder uitstorting van die *rûah* word die basis van die verstaan van die werking van die *pneuma* in die Nuwe Testament.

1.2. Samevatting.

Die *rûah*, of Gees van God, is geskets as die lewensbeginsel wat skeppend en onderhoudend in die kosmos funksioneer. Die Gees is ten nouste aan God verbonde en is aangedui as die manifestasie van die teenwoordigheid van God. Dit is die Gees as God, wat die geskiedenis en die toekoms van die Ou Testamentiese volk definieer. Die *rûah* is op verskeie maniere in verband gebring met die werksaamheid en die teenwoordigheid van God. Die Gees kan beskryf word as 'n transendente mag of krag waardeur die werking van God sigbaar word. Die *rûah*, binne die rykdom van betekenismoontlikhede, sou beskryf kan word as deskriptiewe

metafoor vir die teenwoordigheid van God. God kan nie gesien word nie, gevolglik is die onsigbare kragtige werking van die *rûah* as wind, of asem, die sigbare wat aan God toegeskryf word en wat mense in staat stel om iets van die Goddelike teenwoordigheid en beweging te begryp en verwoord (vgl Van der Watt 2000:22 e v).

Die *rûah* funksioneer as God se beweging in die wêreld, maar ook God se “in-beweging-bring” van die wêreld soos dit in die volksgeskiedenis van Israel opgesom word. Die *rûah* word nie as ‘n afsonderlike persoon in die Ou Testament geskets nie, hoewel daar in terme van persoonlike eienskappe na die belewenis daarvan verwys word. Vos (1985:83) se gebruik van die begrip *personifikasie* is in die verband verhelderend. “Die Gees word gelykbetekenend met God sodat *rûah* ‘n goddelike predikaat is wat die wese van God omskryf.” Waar daar dus in die Ou Testament sprake is van die aktiwiteite van God se *rûah* is dit inderdaad God self wie se teenwoordigheid aan die hand van die begrip *rûah* beskryf word. Die beskrywing van die *rûah* in persoonlike terme skep die ruimte vir mense om met die *rûah* te kan identifiseer.

Ten opsigte van die werksaamhede van die *rûah* gaan dit oorwegend oor die *rûah* as gewer van spesiale gawes met die oog op die funksie van vervulling in diens van God. Die *rûah* is die bemagtiger van mense vir hulle take as gewer van allerlei gawes wat in diens van die koms van God se heling of verlossing gestel word. God se *rûah* is God self. Dit is gevolglik God self wat verrykend en verlossend teenwoordig is in die lewe van sy volk.

Die Ou Testament getuig van die werklikheid van God se teenwoordigheid as *rûah*, wat van die Gees meer as net ‘n intellektuele of numineuse konsep maak (vgl Welker 1998). Die Gees is God se veranderende werkende teenwoordigheid wat die lewens van mense, individueel en korporatief, op verskillende maniere aanraak en verryk. Die teenwoordigheid van God as Gees het nie slegs waarde in terme van die skepping en die gawes aan mense nie, maar beïnvloed ook die toekoms van mense op ‘n radikale manier. Die verstaan van die *rûah* as beskrywing van God se persoonlike aanwesigheid vorm die basis vir die verstaan van God se betrokkenheid

en teenwoordigheid as Gees in die Nuwe Testamentiese verband. Die Ou Testamentiese verwagting dat die *rûah* van God uitgestort sal word om by almal te wees, is die basis van die boodskap van hoop vir die toekoms. In die Ou Testament word die *rûah* net in drie gevalle met die konsep *k-d-sh*, heilig, aangevul. Psalm 51:13 en Jesaja 63:10,13, beskryf die *rûah* as heilig, anders en uniek.

Die verstaan van die *rûah* in die Ou Testament kan aan die hand van 'n aantal kernagtige stellings opgesom word.

- Die begrip *rûah* is 'n betekenisvolle begrip waarmee die resultate van mense se belewenisse van God beskryf word.
- *Rûah* kan as kragtige metafoer beskou word om die kontras tussen goddelike en menslike werksaamheid verstaanbaar te maak. (Metafoer word in die verband as deskriptiewe funksie beskou vgl. Van der Watt 2000:23).
- *Rûah* word as die bron van buitengewone gawes en vermoëns aan leiers en profete geteken.
- *Rûah* word ten nouste aan God verbind en dien as beskrywing van God self, wat skeppend, vernuwend en onderhoudend as transendente mag werksaam is, en tegelyk ook immanent teenwoordig is in die lewe van die volk van God. *Rûah* is die "Beyond that is within."
- Die persoonlike eienskappe wat aan die *rûah* toegeskryf word, stel die teenwoordigheid van God as *rûah* op 'n persoonlike, lewegewende, kragtige manier.
- Die beskrywing van die *rûah* in terme van die eskatologiese verwagtinge en uitstorting daarvan vorm die konteks van die verstaan van Goddelike teenwoordigheid in die toekoms.

1.3. Die Gees in die Nuwe Testament.

Die woord *pneuma* in die Nuwe Testament word met Gees vertaal. Soos in die geval van die *rûah* in die Ou Testament, dra die woord *pneuma* ook die betekenismoontlikhede van wind of asem, wat soms gebruik word om die lewe en siel aan te dui (vgl Kleinknecht et al 1968:332 e v). Volgens Brown (1986) dui *pneuma* op die krag wat mens beleef in die spirituele sfeer, "The realm of reality which lies beyond ordinary observation and human control." Die mees algemene

gebruik van die begrip in die Nuwe Testament vind plaas as verwysing na die Gees van God, die Heilige Gees, “that power which is most immediately of God as to its source and nature” (Brown 1986:693).

1.3.1. Die breë raamwerk van die voorkoms van die konsep *pneuma*.

Die konteks waaruit die term *pneuma* geneem is, help om die rykdom van die betekenismoontlikhede van die begrip te verstaan. Die voorkoms en gebruik van die begrip in die Griekse wêreld word omvattend bespreek deur Kleinknecht (1968:332 e v). ‘n Kort opsomming van die verskillende gebruike van die begrip in die buite-Bybelse materiaal sal groter duidelikheid in die verstaan van die term meebring. In die Griekse wêreld word die begrip *pneuma* gebruik om die natuurlike krag van die wind as element, en asem as lewenskrag, aan te dui. Die assosiasie tussen ‘n mens se asem en gees word gemaak, sodat daar ‘n verwantskap afgelei kan word tussen die menslike gees en die inspirasie en entoesiasme van ‘n mens. In die mitologie word die assosiasie tussen die totstandkoming van die wêreld en die beweging van wind as proses van asemhaling, gemaak (Kleinknecht 1968:335).

In die betekenis van wind kom die term voor vir die beskrywing van verskillende vorme van wind, wat stormwind sowel as ‘n ligte bries kan insluit. Die element van krag word deurgaans met *pneuma* geassosieer en kan op materiele, geestelike, natuurlike en goddelike betekenismoontlikhede dui. *Pneuma* as asem dui gewoon op die fisiologiese gebeure van asemhaling. Dit is ‘n aanduiding van lewe. Die term word nie net van die fisiese element gebruik nie, maar word ook in verband gebring met die term *psige* wat met siel vertaal word. Dit word in teenstelling met die konsep liggaam gebruik, en dui op iets wat die liggaam verlaat met die dood.

Kleinknecht (1968:336) beskryf ook ‘n spirituele betekenis waarin die konsep *pneuma* aangetref word. *Pneuma* is die wind of gees wat interpersoonlike verhoudinge raak of wat afkomstig is van die onsigbare goddelike werklikheid. Die term word figuurlik gebruik om die onsigbare goeie of slegte invloede in die lewens van mense aan te dui. Die essensie van die Griekse konsep *pneuma* word beskryf as “that of something which is elementally dynamic, which fills vitally, which snatches away in enthusiasm” (Kleinknecht 1968:337).

In die Mantiëse konteks kry die woord die betekenis van “breath which inspires, stirs, enthuses and fills.” Digtors, priesters en profete is die ontvangers daarvan in spirituele en fisiese optredes. Die begrip kom egter ook voor om die aard van optredes te beskryf as die asem wat van die digter of die voordraer uitgaan.

Die begrip *pneuma* kom ook voor in verband met die woorde *theios en theon* wat daaraan ‘n besondere spirituele betekenis gee. Tog word daar nie spore gevind van ‘n *pneuma hagion* nie. Die Bybelse gebruik van *pneuma hagion*, wat met Heilige Gees vertaal word, verleen gevolglik ‘n betekenis van iets anders, “suprasensual, supraterristrial”(Kleinknecht 1968:338).

Die begrip *pneuma* kom ook in mitologiese en religieuse konteks voor. In die klassieke poësie word spore gevind van die idee van “wind as genitor of life” (Kleinknecht 1968:341). Verwysings na buitengewone of ongewone bevrugting word gevind in die Egiptiese en Griekse materiaal. Voorbeelde van verwysings na die verwekking van lewe deur goddelike ingrype bestaan ook in die Griekse wêreld.

Die idee dat wind of asem dien as inspirasie is nie ongewoon in buitebybelse Griekse materiaal nie. Ook die gebruik van *pneuma* in die buitebybelse materiaal, as oorsaak en bron van ekstatische spraak, is betekenisvol vir die verstaan van die konnotasies daarvan. Die voorbeeld van ‘n priesteres wat self die goddelike stem word, word gebruik om die voorkoms te verduidelik. Dit is betekenisvol dat die koms en vertrek van die *pneuma* in die klassieke materiaal gepaard gaan met klanke en geluide. Die vermelding dat *pneuma* nie iets is wat onder menslike beheer is nie word uitgewys as ‘n belangrike moment in die klassieke Griekse literatuur, *pneuma* is iets waarmee ‘n mens deur ‘n god gevul word (vgl Kleinknecht 1968:343-347).

Die belang van die Griekse konsep van die begrip *pneuma* word beskryf as van “slight and secondary significance.” Hoewel daar parallelle verstaan van die begrip in die twee kontekste gevind word, word verskille ook aangedui waarvan die belangrikste hier aangehaal word. Die begrip word in die Griekse materiaal nie oor die algemeen in strenge geestelike sin gebruik nie, “it is never set in antithesis to matter as the supernatural, wonderworking, spiritual gift or manifestation of a transcendent personal God” (Kleinknecht 1968:358). Die Nuwe Testament beskryf

nie die *pneuma* in dieselfde terme as waarin die profane Grieks dit doen nie. Nuwe unieke terme word gebruik om die werke van die *pneuma* aan te dui. Teenoor die onpersoonlike meganiese mediasie rol wat in die Griekse omgewing aan *pneuma* toegeken word, word die *pneuma* in Nuwe Testamentiese terme onderskei as onafhanklike goddelike entiteit, wat persoonseienskappe vertoon. In die Griekse konteks word die *pneuma* nie los gesien van die natuurlike konteks en oorsprong as wind of asem nie. In die Nuwe Testament word die begrip met nuwe betekenis en funksie gevul en word die groot verskil aangedui as die andersheid van die God agter die *pneuma* (vgl Kleinknecht 1968:358; Brown 1986:689).

Die breë raamwerk waarbinne die term *pneuma* voorkom, bring die volgende insigte na vore:

- Pneuma is 'n betekenisryke begrip waarvan die gebruik noue verwantskap toon met die gebruik van die Ou Testamentiese *rûah*.
- Teen die agtergrond van die Griekse wêreld dui die term op natuurelemente, menslike eienskappe asook geestelike ervarings.
- Die term word gebruik om inspirasie, bronne van ekstase en die manier om aan die goddelike deel te hê, aan te dui. Pneuma vervul 'n meganiese mediasie rol in die Griekse omgewing.
- Die gebruik van die term in die Nuwe Testamentiese verband is uniek en bring nuwe betekenis aan die begrip deur die persoonlike teenwoordigheid van God aan te dui.

1.3.2. Die voorkoms van *pneuma* in die Nuwe Testament.

Ooreenkomste in die gebruik van die begrip *pneuma* in die Nuwe Testament en die gebruik van die begrip *rûah* in die Ou Testament is volop. Enkele voorbeelde word vervolgens aangedui. Die begrip *pneuma* word, soos die *rûah*, ook gebruik om die menslike gees aan te dui. Dit is die aspek van menswees waardeur God die mens op die mees direkte manier kan ontmoet (vgl Brown 1986:693 e v). Die menslike gees is iets waarvan gepraat word asof dit besit kan word, 'n manier van praat wat mense in die geestelike dimensie uitbeeld. Sterwe word beskryf as, *om die gees te gee*, waarna iemand as gees in die geestelike werklikheid voortleef. Buitengewone gebeure met mense word verklaar in terme van die geestelike wêreld. In die

sinoptiese evangelies is die gedagte van bese, of onrein geeste wat van mense besit neem, en mense se verhoudinge met God belemmer, nie vreemd nie. Die beskrywing van die geeste in die geesteswêreld word as bese, of die onreine geeste, telkens ondergeskik aan God geteken (vgl Brown 1986:694 e v).

Die voorkoms en gebruik van *pneuma* in die verskillende boeke van die Nuwe Testament word omvattend deur Kleinknecht (1968:396 e v) en Brown (1986:696) behandel. Die essensie daarvan word vervolgens weergegee met die oog op die verheldering van die verstaan van die gebruik en voorkoms van die begrip *pneuma* in die Nuwe Testament, met besondere verwysing na die gebruik daarvan as Gees van God of Heilige Gees.

Kleinknecht (1986) behandel die Nuwe Testamentiese gebruik van *pneuma* in die volgorde van die voorkoms daarvan in die verskillende boeke van die Nuwe Testament. Oor die voorkoms van die term in Matteus en Markus word die beperktheid daarvan uitgewys. Die konsep van die *Pneuma* as krag van God waardeur buitengewone dinge gedoen word, word beklemtoon. Van die buitengewone dade sluit in die vermoë om op te tree en te praat op maniere wat menslik onmoontlik is. Die *Pneuma* kom met die doop van Jesus oor hom (Markus 1:9) en dien om hom as Messias te bemagtig. Die feit dat die *Pneuma* aan die einde van 'n tydperk van onaktiwiteit, sigbaar en hoorbaar by die doop van Jesus gemaak word, dui op die inleiding van 'n nuwe tydperk van God. Die aktiwiteit van die *Pneuma* en die verbinding daarvan aan die persoon en werk van Jesus, maak daarvan 'n Christologiese gebeurte.

Die voorkoms en die gebruik van *pneuma* in Lukas en Handelingte ontsluit nuwe betekenis. Die Gees is nie iets wat net oor Jesus kom nie, maar ook iets waaroor Jesus beskik en waardeur hy dinge doen. Jesus word as die subjek van die aksie van die Gees beskryf (Kleinknecht 1968:405), maar ook as Here oor die Gees. Die klem val op die resultate van die teenwoordigheid van die Gees wat in die werke van Jesus beskryf word. Die teenwoordigheid van die Gees in die gemeenskap word beklemtoon. Die wese van die werking van die Gees in die Lukas materiaal word beskryf as profeties van aard. Die aanhaling van die Joël teks in Handelingte 2 as deel van die toespraak van Petrus, word aangevoer as bevestiging daarvan. Oor die werke van die Gees in die Lukas materiaal word die stelling gemaak dat die

wonderwerke wat plaasvind nie direk aan die werksaamheid van die Gees toegeskryf word nie, maar dat dit geskied in die Naam van Jesus, deur die geloof in Jesus en deur die *dunamis*, die krag van Jesus self (Kleinknecht 1968:407).

Die Gees se teenwoordigheid as toerusting aan die volgelinge van Jesus word ook beskryf in die Lukas materiaal. Die volgelinge van Jesus, onder leiding van die Gees, kan onderskeid tref tussen die geeste, die woord van God in moeilike omstandighede verkondig, en self deelneem aan profetiese aktiwiteite. Die Gees is die agent wat gelowiges tot die gemeente toevoeg deur die geloof. Die koms van die Gees is gevolglik nie net 'n eskatologiese gebeurtenis nie, maar 'n gebeure wat binne die realiteit van die geloofsgemeenskap as vervulling van die Ou Testamentiese beloftes geskets word. Die Gees word geskets as die teenwoordige wat permanent aan die lede van geloofsgemeenskap gegee is. Hierdie ontvangs van die Gees word beskryf as deel van die mense se geloof in Christus. Kleinknecht (1968:412) wys daarop dat die Gees, in die Lukas materiaal, nie die gewer van die geloof of die verlossing is nie. Die Gees word wel aan gelowiges gegee, wat die gelowige in staat stel om 'n taak te verrig en uitdrukking te gee aan konkrete dade van geloof.

Die gebruik van *pneuma* in die Pauliniese materiaal open 'n verdere perspektief op die betekenis van die woord. Die invloed van Hellenistiese denke op die verstaan van die koms en die werking van die *Pneuma* by Paulus word omvattend bespreek (Kleinknecht 1968:415e v). Onder die invloed van die Hellenistiese denke verander die siening van die Gees as teken of voorspel van *iets groter*, eskatologies van aard, tot die substansie of die *iets groter* opsigself. *Pneuma* "cannot be regarded as the mere sign of what is to come. As part of the heavenly world *pneuma* is the thing itself." Gees word volgens hierdie siening verstaan as 'n substansie wat gebring en gedeel word. Om verbind te wees aan die een wat die kragtige substansie uitdeel, is om verbind te wees aan die kragtige substansie self (Kleinknecht 1968:416). Hierdie siening beteken nie dat die uitsig op die toekoms verval nie. In die Pauliniese materiaal word die verwagting op die einde steeds lewendig gehou deur die beskrywing van die Gees as *aparchê*, eerste vrug of teken van dit wat nog moet kom. Ook word die term *arrabon*, deposito of waarborg van dit wat nog moet kom, gebruik. Die gravitasie punt in die verhouding met die Gees word as die toekoms

omskrywe wanneer die vleeslike liggaam met 'n geestelike liggaam vervang word (vgl 1 Kor 15:42-44) (Dunn 2006:14; Thiselton 2007:421).

Die teenwoordigheid van die Gees hou ten nouste verband met die koms van die Verlosser en met die bestaan van die geloofsgemeenskap (Dunn 2006:18) as direkte resultaat van die aktiwiteit van die Heilige Gees. Die assosiasie tussen Here (*kurios*) en Gees (*pneuma*) in 2 Korintiërs 3:17 versterk die gedagte dat assosiasie met die Christus, 'n assosiasie met die Gees is. Die verhoogde Christus is Gees, en deur die Christus te aanvaar word die sfeer van die Gees betree. Kleinknecht (1968) se hantering van die invloede van die Griekse materiaal wys op die kompleksiteit van die vraag na die verstaan van die Gees in die Pauliniese materiaal (cf. Thiselton 2007:415).

Paulus se eie interpretasie en verstaan van die werk van die Gees word uitgedruk in terme van die Gees as die krag van geloof. (Kleinknecht 1968:425). Fee (1994:8) voeg ook die terme *Persoon* en *Teenwoordigheid* by die term *Krag*, om die betekenis van die Gees by Paulus te beskryf. Die inhoud en die vorm van prediking word deur die wonderwerking van die *pneuma* bepaal. Die Gees verplaas 'n mens vanuit die een werklikheid in die volgende werklikheid, deur die kennis van die gekruisigde. Die Gees is die Gees van die geloof wat die gawe van die geloof gee, tot kennis en belydenis van die Christus. Die Gees is nie slegs die misterieuse krag wat voor die geloof verskyning maak nie, maar die krag wat in en deur geloof gemanifesteer word. Die Gees lyf die gelowiges in die liggaam van Christus in wat van mense, kinders van God maak. Die Gees is vir Paulus die gawe van God, nie die menslike moontlikheid nie. Die Gees is die krag wat roep tot geloof, nie die substansie wat die mens vergoddelik nie. Om in die Gees te lewe, is om vir die vlees te sterf, dit is om oop te wees vir God en medemens (vgl Kleinknecht 1968:425 e v). Thiselton (2007:422) wys op die wese van die ervaring van die Gees wat nie in die ekstatische belewenisse daarvan opgesluit is nie, maar in die lewenshouding.

“The experience of the Holy Spirit is not to be identified simply with intermittent “invasions” of spectacular phenomena, but with an empowerment to live out “being in Christ” in Christlike attitudes and conduct, often with awareness that this empowerment is “given” rather than received.” (Thiselton 2007:422).

Hierdie aspek kan volgens Thiselton beskou word as een van die wesenlike waarskuwings van Paulus aan die Korintiërs. 'n Spiritualiteit (be - Geestering) met 'n eksterne klem kan lei tot "a selfconstructed illusory phenomenon."

1.3.3. Samevatting.

Die voorkoms van *pneuma* in die Nuwe Testament kan op kursoriese wyse opgesom word. Ruimte ontbreek om aan die omvangryke betekenis van die gebruik daarvan volledig aandag te skenk.

- Pneuma word op verskillende maniere gebruik as aanduider van die menslike gees, geestelike verskynsels in die geesteswêreld en as aanduider van die Gees van God, die Heilige Gees.
- Pneuma is die bron van goddelike krag, bemagtiger van mense en van die Christus, sigbaar en hoorbaar in die gestalte van verskillende natuurlike verskynsels as simbole van geestelike werking.
- Pneuma werk in deur Jesus, maar word ook deur hom gestuur en gebruik.
- Pneuma is toerusting aan gelowiges waardeur hulle tot geloof kom, gawes ontvang en kennis tot verlossing verwerf.
- Pneuma is die permanente teenwoordigheid van God by gelowiges en staan in verwantskap met Jesus as Seun en met God as Vader.
- Pneuma het 'n besliste toekoms gerigtheid in die verwagtinge wat daardeur by gelowiges geskep word.
- Die ervaring van die teenwoordigheid van die Pneuma bestaan nie noodwendig in die vertoning van uitsonderlike aanskoulike geestesverskynsels nie, maar moet eerder in die Christelike lewenshouding en lewenswyse gesoek word.

1.4. Teologiese verkenning van die begrip *pneuma*.

Die beskrywing van die verstaan van die werking van die Gees in die Nuwe Testament word in die literatuur benader uit twee verskillende hoeke, naamlik die werking van die Gees voor Pase, en die werking van die Gees na Pase. Hierdie benaderings bring mee dat die Nuwe Testamentiese blik op die Gees as 'n Christologiese uitsig beskryf kan word.

Die hoofmomente van die beskrywing van die werk van die Gees voor die Pinkster gebeure is te vinde in die Jesusverhaal (vgl Floor 1988:20 e v; McIntyre 1997:45 e v; Welker 1998:183; Thiselton 2007:422). Die rol van die Gees word beskryf in terme van die hoofmomente van Jesus se geskiedenis naamlik geboorte, dood en opstanding.

Die rol van die Gees in die verwekking van Jesus herinner aan die betrokkenheid van die Gees in die Ou Testamentiese skeppingsverhaal. Die fokus van die werksaamheid van die Gees in die geboorteverhaal val op die verwekking van Jesus deur die Gees (vgl McIntyre 1997:47). Die Gees is gevolglik die bron van “vitalizing energy” wat lewe gee. Die Gees is gevolglik kreatief teenwoordig in die koms van die nuwe lewe in die persoon van Christus (vgl Thiselton 2007:423). Die rol van die Gees in die geboorte van Jesus kan beskou word soos die werksaamheid van die Gees ten opsigte van die skepping as *creatio ex nihilo*, skepping uit niks (McIntyre 1997:49).

Wat die geboorte van Jesus aanbetref, wys Dingemans (2005:532) op die uniekheid van die identiteit van Jesus wat in die konsep van die maagdelike geboorte uitgedruk word. Die maagdelike geboorte word metafoeries beskou met die beklemtoning van die aanbreek van ‘n nuwe tydperk in die geskiedenis. Die metafoer dien om te beskryf dat God op ‘n unieke manier in en deur Jesus werksaam was en dat Hy God se unieke verteenwoordiger op aarde is. Dit dui op ‘n “innige verbondenheid” tussen God en Jesus (Dingemans 2005:535). Ook Jesus se selfverstaan van sy wese en missie word aan die Gees toegeskryf na aanleiding van Jesaja 61:1-2, soos dit in Lukas 4 en Matteus 12 weergegee word, is die Gees van die Here op hom.

Uit die gebeure rondom die doop van Jesus word daar op twee aspekte klem gelê. Daar is nie ‘n pertinente uitspraak soos in die geval van Johannes die dooper dat Jesus met die Gees vervul sal wees nie. Nogtans word die doopgebeure belangrik beskou, aangesien dit in al vier die evangelies aangehaal word (Thiselton 2007:423). Die teenwoordigheid van die Gees word eerder geassosieer met die bevestiging van die Seunskap van Jesus. Die verwysing van Johannes dat Jesus met die Heilige Gees en met vuur sal doop (Lukas 3:16, Matt 3:11 en Mark 1:8) belig ‘n aspek van die verhouding van Jesus en die Gees wat anders is as die verhouding van die Gees met ander mense. Die gebeure by die doop van Jesus kan as die aanbreek van ‘n

nuwe tydperk, die heilstyd van God, die begin van die koms van die koninkryk beskryf word (vgl Floor 1988:23 e v; McIntyre 1997:50; Welker 1998:134 e v; Thiselton 2007:423). Dunn (2006:7) wys daarop dat die doop van Jesus in aansluiting by die Ou Testamentiese verwagtinge oor die uitstorting van God se Gees verstaan moet word. Die verwysing dat Jesus met die Gees sal doop, bring 'n wysiging in die verwagting dat God die gewer van die Gees is. Dit dien ook om lig te werp op die karakter van Jesus as die Messias waardeur Jesus se middelaarskap in die gebeure aan die lig gebring word. Die Messias, vanuit die Ou Testamenties perspektief, bring geregtigheid en genade vir Jode en heidene, sowel as universele kennis en erkenning van God (vgl Jes 11:2,9). Die vernuwing deur en erkenning van God, word in noue verband gebring met die uitstorting van die Gees, wat weer verbind word met die Nuwe Testamentiese assosiasie tussen Gees en waarheid (vgl Welker 2006:224; Thiselton 2007:423).

Vanuit die gebeure by die doop van Jesus volg die versoeking in die woestyn waarin die rol van die Gees in Jesus se lewe verder onderstreep word. Die toerusting van die Gees hou verband met die opdrag wat van God uitgaan na Jesus, naamlik die verkondiging van die blye boodskap (Floor 1988:250). Dit is reeds uit die vertelling van die versoekingsverhaal duidelik dat die Christus kragtiger as die Satan in die verhaal is. 'n Sentrale moment in die uitkoms van die verhaal is die fokus op die toerusting van Christus met die Gees. Die verhaal is 'n demonstrasie van die krag van die Gees in die lewe van Jesus (vgl Welker 1998:187). Die versoekingsverhale dra op 'n ander manier by om te verstaan dat die teenwoordigheid van die Gees nie gemeet kan word aan die buitengewone nie. Die teken van die Gees is in die verhaal juis geleë in die onderwerping aan die wil van God (vgl Thiselton 2007:424). Teenoor die beskrywing van die verhaal van die versoeking in die woestyn as bewys van Jesus se mag en krag om die bose teë te gaan, volg die standpunt dat die Gees Jesus in staat stel om getrou te wees in sy menslike gestalte deur gehoorsaamheid aan die wil van sy Vader (vgl Thiselton 2007:424).

Die belang van die werking van die Gees en die opstanding van die Jesus word nie in die sinoptiese materiaal hanteer nie, dit kom wel pertinent na vore in Handeling en die briewe van Paulus. Die gebeure van die opstanding word in die Pauliniese materiaal aan die werking van die Gees toegeskrywe, soos in die eerste hoofstuk

van Efesiërs. 1 Korintiërs 15 neem die verbintenis verder om ook die verwagting van 'n opstanding uit die dood vir gelowiges daar te stel. 'n Opstanding wat ook ten nouste aan die werking van die Gees toegeskryf word (Dunn 2006:14).

In die evangelie van Johannes val die klem van die werk van die Gees op die ewige lewe as inhoud van die koninkryk (vgl Floor 1988:26 e v). Die Johannes evangelie gee die meeste aandag aan die werking van die Gees (vgl Thompson 2001:145). Die Gees kan beskou word as die gewer van die lewe. In die verband word die herskeppende werk van die Gees, wat deur die prediking van Jesus gerealiseer word, beklemtoon (Floor 1988:28). Johannes 7:37 tot 39 beskryf die kern van die werksaamheid van die Gees, wat na die verheerliking van Jesus deur diegene ontvang sou word wat in Hom glo. Die volledigheid van die koms van God se koninkryk word gevolglik aan die uitstorting van die Gees na die kruisiging en opstanding van Jesus gekoppel. Die Gees is die gewer van die lewe (Johannes 6:63).

Een van die kernbegrippe aan die hand waarvan die Heilige Gees in die Nuwe Testament verstaan word, is die begrip *parakleet* wat in die evangelie van Johannes voorkom. In die volgende paragrawe word die begrip *parakleet* eksegeties ondersoek met die oog op die verheldering van die verstaan van die Gees in die Nuwe Testament.

1.5. Die term *παράκλητος*.

Die voorkoms van die term *παράκλητος* in die Bybel is uniek aan die Johannes evangelie en briewe. Die begrip word slegs in Johannes 14:16, 26; 15:26; 16:7 en 1 Johannes 2:1 aangetref (vgl Behm 1967:800; Moulton, Geden & Moulton 1978:758; Brown 1984b:1135).

1.5.1. Die konteks van die Johannes Evangelie.

Die Johannes evangelie bestaan uit vier dele wat beskryf word as die *proloog* (Joh 1:1-18); *Die boek van tekens* (Joh 1:19-12:50); *Die boek van verheerliking* (Joh 13:1-20:31) en *die epiloog* (Joh 21:1-25) (vgl Brown 1984a: cxxxviii; Köstenberger 2004:10). Kok (2008:57) beskryf die hoofdeel waarbinne hoofstuk veertien tot

sestien voorkom as: *Die private bediening van Jesus aan sy 'eie'*. Waetjen (2005:327) bespreek dit as deel van die geheel wat strek vanaf hoofstuk dertien onder die opskrif van “The farewell discourse.” (cf. Du Randt 1990:26). In hierdie onderafdeling word in die besonder op Jesus se bediening aan, en onderrig van sy dissipels gefokus. In hierdie hoofstukke vorm die onderriggesprekke, waarbinne die begrip *παράκλητος* voorkom, 'n sentrale motief.

1.5.2. Die gebruik van *παράκλητος* in 1 Johannes 2:1.

Behm (1967:803) ken 'n juridiese betekenis aan die gebruik van *παράκλητος* in 1 Johannes 2:1 toe. Jesus tree as Advokaat vir die sondige gelowiges by God in. Brown (1984:1135) verklaar die voorkoms en betekenis van die begrip *παράκλητος* in 1 Johannes 2:1 soos dit van Jesus gebruik word, met die betekenis van “heavenly intercessor” by die Vader.

1.5.3. Betekenismoontlikhede van die term *παράκλητος*.

Die begrip *παράκλητος* word in materiaal buite die Nuwe Testament aangetref sedert die vierde eeu voor Christus. Dit word gebruik in die betekenismoontlikhede van “person called in to help, summoned to give assistance ...helper in court” (Behm 1967:801). Die algemene betekenis in die geheel van die gebruik daarvan in die Hellenistiese of Griekse omgewing buite die Nuwe Testament, word opgesom as “legal advisor or helper or advocate in the relevant court.” (Behm 1967:803). Joubert (2006:42 -54) doen 'n omvattende analise van die term buite die Nuwe Testament en kom tot die gevolgtrekking dat Behm se beklemtoning van die juridiese strekking van die begrip, beperkend is. Die betekenismoontlikhede van “consoler, intercessor, mediator, helper”, kan ook deel wees van die betekenismoontlikhede buite die Nuwe Testament.

Die gebruik van die begrip in die Nuwe Testamentiese tyd verskil van die gebruik daarvan in die materiaal buite die Nuwe Testament. Behm (1967:803) se plasing van die begrip in 'n juridiese konteks in 1 Johannes 2, wat met advokaat weergegee word, is reeds vermeld. Die verklaring van die begrip in 1 Johannes 2 binne die

juridiese konteks, het die kerkvaders gelei om die term in juridiese vorm te interpreteer. In die konteks van Johannes evangelie is die strekking daarvan eerder *helper*. Behm baseer die aanname op grond van die inhoudelike van die sending van die παράκλητος. Die gebruik van *comforter*, trooster, word afgewys aangesien die term nie enige betekenisverwantskap met die latere Joodse Messiaanse titel vertoon nie (vgl Behm 1967:804 n32). Die bespreking van die gebruik van die begrip παράκλητος dra nie noodwendig by om die verstaan van die begrip te verhelder nie (vgl Behm 1967:806; Joubert 2006:60), en antwoorde word gesoek in die religieus-historiese agtergrond van die term.

Die soeke na betekenis oorspronge in die Mandese gnostiek konsentreer op die moontlikheid van *helper*. In die geskrifte wat Behm (1967:807 e v) aanhaal, word die betekenisopsies van helper, oppasser, assistent, ondersteuner en afleweraar as moontlikhede aangevoer. Hoewel die oorsprong van die παράκλητος in hierdie kontekste in die hemel is, word menslike helpers nie daardeur uitgesluit nie. Ooreenkomste met die Johannese παράκλητος sluit in dat die *helper* van 'n bo-wêreld kom met 'n openbaring oor die verlede en toekoms. Die openbaring kom deur middel van onderrig en aanmoediging van gelowiges, wat lei tot verlossing en bevestiging van morele optrede.

Die volgende verskille tussen die Johannese παράκλητος en die παράκλητος in die ander materiaal word aangedui. Die veelvuldigheid van *helpers* en hulle outonomie, sonder 'n onderlinge verhouding met die ander verskil van die individualiteit van die Johannese παράκλητος. Die manier waarop Jesus en die παράκλητος in verhouding tot mekaar staan, aan mekaar verbonde en afhanklik is, ontbreek in die gnostiese materiaal. Behm (1967:809) verwerp die gedagte dat die Johannese παράκλητος van die gnostieke gedagte-wêreld oorgeneem is.

Die tweede agtergrond, wat ondersoek word om die oorspronge van παράκλητος te bepaal, is die juridiese agtergrond soos gereflekteer in die begrip *advokaat*. 'n Aantal voorbeelde van die verteenwoordiging van mense voor God, word vanuit die Ou Testament en die antieke omgewing bespreek (vgl Behm 1967:809). Voorbeelde wat bekende Ou Testamentiese figure soos, Abraham, Moses, Samuel, Amos en Jeremia insluit, word as moontlike oorsprong van die konsep van advokaat geopper.

In die konteks word advokaat aangedui as een wat intree namens mense in verskillende omstandighede as beskermers of selfs aanklaers. In die Rabbyne literatuur word verdere voorbeelde gevind waar die Torah, die offers en goeie daede as παράκλητος funksioneer (vgl Behm 1967:811). Hier word ook melding gemaak van verwysings na die Gees as advokaat wat verdedig en pleit, maar ook vir Israel aan hulle verantwoordelikheid herinner. Melding word gemaak van die Nuwe Testamentiese konteks (1 Johannes 2:1) om advokaat as betekenis vir παράκλητος te aanvaar. Behm maak die gevolgtrekking dat wanneer 'n keuse tussen die gnostiese *helper* en Ou Testamentiese *advokaat*, as agtergrond vir die begrip gemaak moet word, die Ou Testamentiese *advokaat* die voorkeur keuse is. Die woord παράκλητος word gevolglik teen die agtergrond van die betekenis van advokaat geïnterpreteer met die oog op die bepaling van die betekenis daarvan in die verskillende dele waarin dit na vore kom. Joubert (2006:63 e v) hierteenoor, stel 'n alternatiewe aanpak voor. Die begrip παράκλητος is uniek aan die Johannese literatuur en funksioneer gevolglik op 'n unieke wyse daarin. 'n Forensiese konteks, soos by Behm (1967), word afgewys (Joubert 2006:66). Joubert beredeneer die historisiteit, outeurskap en ontvangers van die Johannes evangelie en kies om die teks in sosio-historiese konteks, eerder as in buite-Bybelse sosio-kulturele konteks, te benader. Die geskrif as sodanig behoort die fokus te wees, met die spesifieke verwysing na die teks, die motief vir die ontstaan, asook die styl daarvan (Joubert 2006:73). Laasgenoemde blyk 'n meer sinvolle opsie te wees aangesien dit gaan om die betekenis van die παράκλητος soos dit in die Johannes evangelie funksioneer.

Louw & Nida (1988:142) bespreek die begrip παράκλητος en verwys daarna as 'n titel vir die Heilige Gees. Betekenismoontlikhede wat aan die begrip toegeken word sluit in: "one who helps by consoling, encouraging, or mediating on behalf of – Helper, Encourager, Mediator." Die begrip trooster (Comforter) wat algemeen gebruik word, word afgewys aangesien dit 'n beperkte beskrywing van die werk van die Gees tot gevolg het. Ook die vertaling van die begrip as 'n term met die juridiese betekenis *advokaat*, word afgewys as beperkend. Negatiewe konnotasies wat die term advokaat mag impliseer, word ook as problematies aangewys. Die begrip "Helper" word as beter vertalingmoontlikheid aanbeveel. Du Randt (1990:26) wys op die problematiek om die meervoudige betekenismoontlikhede met een term te verklaar, en kies om na die "Parakleet" te verwys. Die Parakleet word gevolglik beskryf as

getuie, segsman, vertrooster en helper. Waetjen (2005:341) gebruik die terme “intercessor, an encourager, an advocate”, om die betekenismoontlikhede van die Parakleet te beskryf.

In ‘n tweede verwysing na παράκλητος word die begrip hanteer as afleiding van παράκαλέω, “to call upon to provide help” (Louw & Nida 1988:460). Die vertaling daarvan as helper, word ook aanbeveel vir die begrip in 1 Johannes 2:1.

1.5.4. Detail analise van die begrip παράκλητος – detail analise.

1.5.4.1. Johannes 14:15-17.

¹⁵Ἐὰν ἀγαπᾶτε με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσετε· ¹⁶καγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μεθ’ ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα ᾦ, ¹⁷τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει· ὑμεῖς γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ’ ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.

Johannes 14:15 -17 maak deel uit van die groter geheel van 14:1-24 waarin die hoof fokus die liefde is (vgl Köstenberger 2004:434, n64). Reeds in Johannes 13:36 antwoord Jesus die vraag: “Here, waarheen gaan U?” met die antwoord dat die dissipels hom nie daarheen kan volg nie. In Johannes 14:1 word die dissipels aangemoedig om nie *ontsteld* te wees nie, maar geloof in Jesus te hê.

Johannes 14:15 word ingelui met ‘n voorwaardelike sin as julle my liefhet Ἐὰν ἀγαπᾶτε με. Gevolg deur τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσετε. As julle my liefhet sal julle my gebooe onderhou.

Johannes 14:16 vermeld die koms van ἄλλον παράκλητον. Hierdie vers kan beskou word as ‘n voortsetting van die trooswoorde van Johannes 14:1. Hierdie uitgangspunt word bevestig in die verwysing van Johannes 14:18 Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, - dat hulle nie wees gelaat sal word nie.

Die woord ἄλλον dui op die besondere verhouding tussen Jesus en die παράκλητον. Brown (1984:644) wys dat Jesus as die eerste parakleet beskou kan word,

aangesien die *ander* voorspraak eers sal kom as hy weggaan. Die woord ἄλλον impliseer dat Jesus ook παράκλητον is. 'n Ander een van dieselfde soort sal in sy plek kom wanneer hy weggaan (vgl Joubert 2006:405). 'n Alternatiewe verklaring is ook moontlik, naamlik dat Jesus nie in die verband die παράκλητον kan wees nie, aangesien die doel van sy koms anders is. 'n Ander een word benodig om παράκλητον te wees wanneer die funksie van Jesus verander met sy weggaan.

Die versoek om die ἄλλον παράκλητον word nou verbind aan die gedagte van die liefdevolle gehoorsaamheid van die dissipels soos in die vorige vers gestel (vgl Köstenberger 2004:434; Joubert 2006:171). Hoewel dit lyk of die versoek om die ἄλλον παράκλητον kondisioneel is aan die liefdevolle gehoorsaamheid, moet die groter geheel waarin die teks voorkom, ingedagte gehou word. Reeds in Johannes 13 is die liefde van Jesus vir sy dissipels met die voetwassing simbolies uitgebeeld. In Johannes 14:1-3 word die verbintenis bevestig met die belofte dat die dissipels gehaal sal word om te wees waar Jesus is. Die versoek om die ἄλλον παράκλητον kan dus beide as kondisioneel aan liefdevolle gehoorsaamheid van die dissipels, sowel as aan die liefde van Jesus vir hulle toegeskryf word. Die παράκλητον sal op versoek van Jesus (ἐρωτήσω) deur die Vader gegee word (δώσει). Die παράκλητον sal vir altyd met hulle wees ἵνα μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα ᾤ. Jesus se weggaan is noodsaaklik, maar hy laat nogtans nie sy volgelinge as weeskinders agter nie (vgl Joh 14:18).

Die παράκλητον word geïdentifiseer as die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. In Johannes 14:6 word Jesus as waarheid gekarakteriseer, ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή. Waarheid word in Johannes op verskillende maniere omskryf. Waarheid is die teenoorgestelde van leuens of valsheid (vgl Joh 8:40-46). Waarheid in eskatologiese konteks (vgl Joh 1:17) dui op goddelike waarheid teenoor tydelike of aardse waarheid, waarheid as 'n kenbare konstruksie van kennis (vgl Joh 8:32; 16:13), as sfeer van aanbidding of heiliging (Joh 4:23-24; 17:17-19) en as eienskap van egtheid (Joh 1:17; 14:6). Köstenberger (2004:438) wys dat die Gees in al vyf hierdie dimensies aktief betrokke is, deur die waarheid aangaande Jesus te vergestalt as eskatologiese gawe. Die Gees is die gewer van kennis van God, wat aktief in aanbidding en heiliging werksaam is en mense na Jesus aanwys. Die τὸ πνεῦμα τῆς

ἀληθείας, is die παράκλητος wat in Jesus se plek kom om met die dissipels te wees vir altyd. Die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, kan nie deur die wêreld geken of ontvang word nie, want hulle kan hom nie sien of ken nie. Die dissipels aanvaar die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, want ὅτι παρ' ὑμῶν μένει καὶ ἐν ὑμῶν ἔσται, Hy is met hulle en in hulle.

1.5.4.1.1. Samevatting:

Vanuit die verkenning van Johannes 14:15-17 kan die volgende afleidings gemaak word oor die παράκλητος.

- Die eerste *parakleet* uitspraak word gemaak binne die konteks van troos aan die dissipels in die lig van die aankondiging dat Jesus weggaan.
- Liefdevolle gehoorsaamheid vervul 'n belangrike funksie in die versoek om die koms van die παράκλητος. Dit sou selfs as 'n voorwaarde vir die koms van die παράκλητος beskou kan word. Gehoorsaamheid is nie 'n vreemde konsep aan die konteks nie, aangesien gehoorsaamheid aan die liefdesgebod juis die onderskeidende kenmerk van die dissipels teenoor die res van die wêreld is.
- Die παράκλητος is afkomstig van die Jesus se Vader.
- Die παράκλητος word geïdentifiseer as die *gees van die waarheid*.
- Die funksie van die παράκλητος is om vir ewig by die dissipels te bly. Die παράκλητος sal nie net *by* hulle bly nie, maar ook *in* hulle bly.

Vanuit 'n ander hoek sou die volgende afleidings oor die resultaat van die koms van die *parakleet* gemaak kon word. Sonder die *parakleet* sal die dissipels waarskynlik nie in staat wees tot liefdevolle gehoorsaamheid nie, hulle sou bevrees en wees agtergelaat word, sonder enige hoop vir die toekoms. Dit sou nie vir hulle moontlik gewees het om enige van Jesus se werksaamhede in die verlede of die toekoms te verstaan nie.

Die *parakleet* is nie Jesus nie. Die gebruik van die begrip *ander*, is die eerste aanduiding hiervan. Teenoor Jesus wat van die dissipels moet weggaan, word die παράκλητος geskets as die een wat vir ewig by hulle sal bly. Jesus was saam met sy dissipels, terwyl die teenwoordigheid van die παράκλητος beskryf word as nie net met hulle nie, maar ook in hulle.

1.5.4.2. Johannes 14:25-26

²⁵Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων· ²⁶ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματι μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν [ἐγώ].

Die uitdrukking Ταῦτα λελάληκα kom ses keer voor in die afskeidsgesprekke van Jesus (vgl Joh 15:11; 16:1,4,6,25,33) en dui op die einde van Jesus se onderrig aan die dissipels (vgl Köstenberger 2004:441; Joubert 2006:188).

Die παράκλητος word slegs op hierdie plek in die afskeidsgesprekke as τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον beskryf. Dit lei tot die afleiding dat παράκλητος 'n ander benaming vir die Heilige Gees is. Die oorsprong van die ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον word, soos in die vorige gedeelte, aan die *stuur* aktiwiteit van die Vader toegeskrywe, πέμψει ὁ πατὴρ. Die beskrywing dat die παράκλητος in die Naam van Jesus (ἐν τῷ ὀνόματι μου) gestuur word, impliseer dat die παράκλητος onder die gesag van Jesus verkeer. Met hierdie uitdrukking word die παράκλητος in verwantskap met, en in verbinding aan Christus geplaas. Die verantwoordelikheid, mag en gesag van die παράκλητος is ondergeskik aan Jesus. Hy word in die Naam van Jesus gestuur om ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν [ἐγώ].

Die eerste twee funksionele dimensies van die παράκλητος kan met die woorde *onderrig en herinner* beskryf word.

ὕμᾶς διδάξει πάντα - *διδάσκω* - "to provide instruction in a formal or informal or informal setting" vertalingsmoontlikhede: to learn, to know, (kousatiewe vorm – laat leer, laat weet) – *teaching* wat in Afrikaans as *om te onderrig* weergegee kan word (vgl Louw & Nida 1988:414). Die παράκλητος se eerste taak is om Jesus se woorde, soos 'n onderwyser, tuis te bring, te verduidelik of helder te maak.

ὕπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν [ἐγώ]. - *ὑπομιμνήσκω* – to cause to recall, to remind, to cause to remember, to cause to think about again. Om te *herinner*. Herinner iemand aan iets, ook om iemand weer te laat nadink "to cause someone to think about again" (Friberg 2000:392). Die emfatiese ἐγώ aan die einde van die sin beklemtoon dat dit oor Jesus se woorde gaan. Die παράκλητος is gevolglik nie 'n

onafhanklike agent nie, maar funksioneer om die volgelinge te help om Jesus se woorde in herinnering te roep.

Die werk van die *παράκλητον* is om mense te herinner of te laat nadink, sodat hulle kan onthou. Die gedagte van om iemand te motiveer om te onthou, word ook geïmpliseer. Die anamnese is nie net bedoel om die onderrig van Jesus te onthou of in herinnering te roep nie, maar ook om dit te verstaan. “The Paraclete-Spirit’s anamnesis brings the disciples to further cognitive perception (of the Father and Son) and based on this deeper understanding (of the Father and the Son), they can make a further belief response” (Joubert 2006:394). Soos Jesus die dissipels geleer het, sal die *παράκλητος* die dissipels leer en herinner. Brown (1984:652) wys daarop dat die onderrig van die *παράκλητος* nou verwant is aan die onderrig van Jesus, want hy sal net vertel wat hy gehoor of ontvang het van Christus. Volgens Johannes 8:2 leer Jesus die dissipels. Johannes 14:26 kondig ‘n verandering aan, die *παράκλητος* sal voortaan die dissipels leer.

1.5.4.2.1. Samevatting.

Die volgende afleidings kan gemaak word na aanleiding van die hantering van Johannes 14:25-26.

- Die *παράκλητος* word gestuur in die Naam van Jesus en staan gevolglik onder die gesag, verantwoordelikheid en mag van Jesus.
- Die gedeelte bevestig dat die *παράκλητος* van die Vader afkomstig is.
- Die *παράκλητος* word in die verse direk met die Heilige Gees geassosieer.
- Die taak van die *παράκλητος*, en per implikasie van die Heilige Gees, is om die volgelinge van Jesus in die woorde van Jesus te onderrig en om hulle daaraan te herinner. Die werking van die *παράκλητος* kan gevolglik nie as ‘n onafhanklike werking in hierdie konteks beskou word nie.

1.5.4.3. Johannes 15:26,27

²⁶Όταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. ²⁷καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ’ ἀρχῆς μετ’ ἐμοῦ ἐστε.

Die verse vorm deel van die groter geheel van Johannes 15:18-25, wat handel oor die wêreld se haat vir die gelowiges (vgl Brown 1984:698). Dit gryp terug op die vraag in Johannes 14:22 – *Judas, nie Judas Iskariot nie, vra toe vir Hom: “Here, hoe kom dit dat U U aan ons gaan openbaar en nie aan die wêreld nie?”* Die feit dat nie almal die Christus aanvaar nie, is reeds vroeg in Johannes aangeraak. Johannes 3:20 verwys na die kwaaddoeners wat die lig haat, omdat die lig hulle dade sigbaar maak. In Johannes 7:7 word genoem dat die wêreld vir Jesus haat, omdat hy bekend maak dat die wêreld se dade sleg is. Johannes 15:18 verklaar dat wanneer die wêreld die dissipels begin haat hulle moet onthou dat Jesus eerste gehaat is. Teen hierdie agtergrond maak die derde *parakleet* uitspraak sin, as dit as antwoord geneem word op die vraag hoe die dissipels met die haat van die wêreld moet omgaan.

Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος – Wanneer ὁ παράκλητος kom, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ, sal hy oor my getuig.

ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. Die παράκλητον sal die werk van Christus bevestig deur die getuienis oor Hom. περὶ ἐμοῦ dui dat Christus die onderwerp van die getuienis is.

Die παράκλητος se getuienis van Christus het dus ‘n bevestigende funksie.

μαρτυρέω is die aktiwiteit van ‘n getuie (vgl Friberg 2000:254). *μαρτυρήσει* word gebruik om te dui op eerstehandse kennis of ervaring van bepaalde feite (bare witness to, declare, confirm).

Dit kan ook gebruik word in terme van ‘n verslag of “good report” van iets. In die aktiewe vorm beteken dit om verslag te gee of goed te praat van iets of iemand. In die passiewe vorm word verslag ontvang of word daar goed gepraat van iets of iemand. *μαρτυρήσει* kan ook gebruik word as emfatiese verklaring deur ‘n gesagvolle bron. God, of Gees, of Skrif verklaar iets of getuig van iets. Die begrip kan ook gebruik word in terme getuienis tot die waarheid van iets soos die feitlike inhoud van die evangelie. Joubert verwoord die getuienis funksie van die Gees “to declare, acknowledge and affirm that Jesus is who he claimed to be.” (Joubert 2006:397). *μαρτυρήσει* kan verder ook in forensiese of juridiese opset gebruik word as betroubare verklaring voor die regbank.

Volgens Johannes 15:26,27 stel die παράκλητος die getuienis funksie van die dissipels in werking deur hulle in staat te stel om te kan getuig. Die παράκλητος getuig, en is volgens die vorige verwysings met en in die dissipels van Jesus. Hy leer en herinner hulle aan die woorde van Jesus. Die afleiding kan gevolglik gemaak word dat hy ook die dissipels in staat stel om te kan getuig. “μαρτυρέω” as aktiwiteit van die dissipels is daarop gerig om te verklaar, erken en bevestig dat Jesus is wie hy sê hy is, sodat mense tot geloof in hom kan kom. Die dissipels getuig waarvan die Gees getuig. Die onderrig funksie van die παράκλητος kan in die verband betrek word. Dit is die παράκλητος wat leer en herinner en die dissipels ook tot getuienis inspireer. Brown (1984:700) beskou die Gees se werking as onsigbaar, totdat die volgelingen getuienis van Jesus lewer op grond van die getuienis van die Gees.

Die derde *parakleet* uitspraak open ‘n nuwe perspektief op die oorsprong van die παράκλητος. Ὁν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς. Jesus self is betrokke in die stuur van die παράκλητος. Hierdie samewerking tussen Vader en Seun is nie ‘n nuwe gedagte in Johannes nie, soos die volgende aanhalings aandui:

Johannes 5:19. Die Seun kan niks uit sy eie doen nie. Hy doen maar net wat Hy die Vader sien doen; wat die Vader ook al doen, doen die Seun ook net so.

Johannes 8:16-18. En as Ek oor iemand oordeel, is my oordeel reg, omdat dit nie Ek alleen is nie, maar Ek en die Vader wat My gestuur het. In julle wet staan daar geskrywe dat die getuienis van twee persone geldig is. Nou ja, oor My getuig Ek self én die Vader wat My gestuur het.”

Johannes 10:30. Ek en die Vader is een.”; 38 - Maar as Ek dit wel doen en julle tog nie in My glo nie, moet julle ten minste aan die werke glo, sodat julle kan insien en weet dat die Vader in My en Ek in die Vader is.”

Jesus en die Vader word as een geteken, hy doen die werk van die Vader omdat die Vader in Hom is, en Hy in die Vader is. In die lig van die kursoriese aanhalings is dit duidelik dat geen verwarring bestaan as Jesus ook as stuurder van die παράκλητος beskryf word nie.

τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται.

Vir ‘n tweede keer word die παράκλητος beskryf as die Gees van die waarheid en wel die keer as die een wat van die Vader uitgaan. Hierdie verwysing kan impak hê op die getuienis wat die παράκλητος lewer, asook dien tot vertroosting van die volgelingen

in omstandighede van haat en vervolging (vgl vers 18-25). In aansluiting by die getuienisfunksie van die παράκλητος sou die gees van waarheid dien om die karakter van die getuienis te begryp. Die παράκλητος getuig van Jesus, en die getuienis is die waarheid wat dien om die verstaan van Jesus te bevestig en te verhelder.

1.5.4.3.1. Samevatting.

Die volgende afleidings rakende die *parakleet* kan uit die voorafgaande gemaak word.

- Een van die funksies van die παράκλητος is om van Jesus te getuig.
- Die παράκλητος word nie net deur die Vader gestuur nie, maar ook deur die Seun. Dit is moontlik vanweë die noue verband tussen die Vader en die Seun.
- Die beskrywing van die παράκλητος as die Gees van die waarheid word herhaal as eienskap van die παράκλητος, maar ook as aanduiding van die betroubaarheid van die getuienis wat gelewer sal word.

1.5.4.4. Johannes 16:4b-15

Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἦμην. ⁵Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντα με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· ποῦ ὑπάγεις; ⁶ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. ⁷ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἂν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἂν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς. ⁸καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως. ⁹περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· ¹⁰περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτε με· ¹¹περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

¹²Ἐτι πολλὰ ἔχω ὑμῖν λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ¹³Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάση· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁴ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήμψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁵πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμὰ ἐστίν· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

In die gedeelte waar die laaste twee verwysings na die παράκλητος voorkom, word weer aangesluit by die tema van Jesus se vertrek. Ταῦτα is die struktuurmerker wat die nuwe eenheid inlei en dui op alles wat in die afskeidsrede tot dusver gesê is. Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον dinge wat nie gesê is nie, aangesien Jesus toe self by hulle was. Nou gaan hy egter terug na die een wat hom gestuur het - Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντα με. Vantevore is daar reeds na sy terugkeer verwys in Johannes 13:33 – “Ek is nog net ’n klein rukkie by julle. Dan sal julle My soek, en soos Ek vir die Jode gesê het, sê Ek nou vir julle ook: Waar Ek heen gaan, kan julle nie kom nie” en 14:5 - “Here, ons weet nie waarheen U gaan nie; hoe kan ons dan die weg daarheen ken?.” Hier volg die antwoord en dit blyk dat die dissipels stom geslaan is daardeur. ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν, hulle harte is seer van droefheid.

Die noodsaak van Jesus se weggaan, word in die volgende verse uitgestippel (7-11), en vorm die kern van die vierde *parakleet* uitspraak. Die verwysing na die waarheid ἀλλ’ ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν, dien as bevestiging van die akkuraatheid van wat hy sê, asook om die troos van die uitspraak te beklemtoon. Dit is voordelig vir die dissipels dat Jesus weggaan, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. As hy nie weggaan nie, kan die koms van die παράκλητος nie gebeur nie - ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς. Weer word Jesus beskryf as een wat die παράκλητος na die dissipels sal stuur.

Van vers agt af word die werksaamhede wat aan die vierde parakleet uitspraak gekoppel word, uiteengesit. Die eerste taak van die παράκλητος word beskryf met die woord ἐλέγξει. Die vertaling van die woord is problematies (Brown 1984:711; Waetjen 2005:359). ἐλέγξει bepaal drie frases in die sin, naamlik: τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας ἐν καὶ περὶ δικαιοσύνης ἐν καὶ περὶ κρίσεως.

Joubert (2006:228) wys verskillende betekenismoontlikhede vir ἐλέγξει.

- *Onthul of blootstel* impliseer dat die παράκλητος ’n openbarende funksie vervul.

- *Veroordeel of skuldig bevind*, gee aan die παράκλητος 'n juridiese funksie naamlik om getuienis in te samel en skuld te bewys met die oog op veroordeling.
- *Korrigeer of straf*, gee aan die παράκλητος die karakter van opvoeder of toepasser van dissipline.
- *Oortuig* impliseer dat die παράκλητος 'n oorredende funksie vervul.

Brown (1984:705) wys daarop dat die betekenis van ἐλέγξει sodanig gekies moet word dat al die frases waarop dit 'n invloed het, sinvol weergegee kan word. 'n Keuse kan gemaak word na aanleiding van Johannes 8:46 waar Jode uitgedaag word om Jesus skuldig te bevind aan sonde, of soos in die Nuwe Afrikaanse vertaling, *om sonde uit te wys*. Die voorsetsel περί (wat as betreffende vertaal kan word) in vers agt, sou skuldigbevinding net op die eerste frase van toepassing kon maak. Brown kies die opsie van bekendmaak, of bewys, as beste moontlike vertaling van ἐλέγξει. Hierdie opsie word ook deur Köstenberger (2004:471) bevestig. Joubert (2006:230) kies vir 'n meervoudige interpretasie wat nie net op een moontlike semantiese veld fokus nie, maar ter wille van duidelikheid van betekenis, ruimte laat vir meervoudige betekenismoontlikhede soos in die vier voorbeelde aangedui. Vir die doeleindes van hierdie studie sou die klem eerder op die drie frases val wat deur ἐλέγξει bepaal word. Die παράκλητος se funksie ten opsigte van περί ἁμαρτίας en περί δικαιοσύνης en περί κρίσεως, dui daarop dat *bewys* as 'n sinvolle betekenismoontlikheid aanvaar kan word.

Ten opsigte van sonde (ἁμαρτίας) word aanvaar dat die basis van die sonde ongeloof is (vgl Brown 1984:712; Köstenberger 2004:472), soos dit ook in vers nege gestel word περί ἁμαρτίας μέν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ. Geloof is die vereiste wat gestel word vir deelname aan die verlossing (vgl Joh 3:18; 12:37).

Ten opsigte van die geregtigheid (δικαιοσύνης) gaan dit om die bekendmaking of bewys van Jesus se geregtigheid. δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτε με·

Die bewys van die oordeel van die wêreld is geleë in die veroordeling van die owerste van die wêreld. ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

Die inhoud van die oortuigingswerk van die παράκλητος kan in terme van die troos met die oog op die naderende weggaan van Jesus beskou word. Die παράκλητος onthul of bewys die wese van sonde as ongeloof, die geregtigheid aan die kant van Jesus en die voltrekking van die oordeel oor die Owerste van die wêreld. Ongeag van die omstandighede waarin die lesers hulle bevind, sowel as die onbekende wat in die toekoms op die volgelinge sou wag, bied hierdie uitspraak oor die komende παράκλητος, troos en bemoediging van die gelowiges.

1.5.4.4.1. Samevatting.

Die vierde *parakleet* uitspraak bring die volgende aan die lig.

- Jesus sal die παράκλητος stuur, nadat hy weg gegaan het.
- Die παράκλητος sal 'n vertroostende funksie vervul deur die bewyslewering (ἐλέγξει) van die skuld van die wêreld, die geregtigheid van Jesus en die afgehandelde oordeel oor die owerste van die wêreld.

1.5.4.5. Johannes 16:12-15

¹²Ἐτι πολλὰ ἔχω ὑμῖν λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ¹³ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάση· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁴ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήμψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁵πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμὰ ἐστίν· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Die begrip παράκλητος kom nie in die verse voor nie. Die begrip ἐκεῖνος dui die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας aan. Die funksie van die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας word in Johannes 16:13 met die woord ὀδηγήσει aangedui. ὀδηγέω beteken om iemand te lei, begelei of te vergesel op sy pad (vgl Friberg 2000:276). Joubert (2006) wys ook op die figuurlike betekenis van “instruct, teach or guide” in 'n onderrig situasie. Mense word deur die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας in die onbekende begelei op pad na bekendheid. In figuurlike sin impliseer dit begeleiding in 'n onderrigsituasie van 'n posisie van onkunde na kundigheid. Die Gees het in die konteks die gestalte van begeleier of onderriggewer in die waarheid van Christus. Die Gees is die ὀδηγός wat die gelowige, die weg (Joh 14:6), laat vind (vgl Brown 1984:707).

ὁδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάση. Waarheid in hierdie sin, dui op waarheid met goddelike oorsprong. Die volheid van die waarheid wat reeds in Jesus ontvang is. Die vraag is of hier sprake kan wees van verdere nuwe openbaring en of dit bloot gaan oor 'n ontvouende openbaring (vgl Brown 1984:715; Köstenberger 2004:473). Die karakter van verduideliking en verkondiging, is in die gebruik van ἀναγγελεῖ ὑμῖν opgesluit. Dit kan ook verheldering en verklaring insluit.

Die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας is die gids, die instrukteur wat mens na Jesus bring deur sy openbarende onderwysing. Hy bring ook mense na die Vader deur Jesus. Die Gees is instrumenteel aan wat hy gehoor het οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει. Die implikasie hiervan is dat die Gees se kommunikasie gefokus sal wees op die bron of die een wat gesê het.

ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, die Gees sal Jesus verheerlik. Hierdie verheerliking geskied deur dat die Gees ὅτι ἐκ τοῦ ἔμοῦ λήμψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. In die volgende sinne word dit ook met ὁ πατήρ verbind. Die Gees sal Jesus verheerlik deur die verkondiging van die dinge wat gaan kom, die dinge wat hy van Jesus ontvang wat ook aan die Vader behoort. ἀναγγελεῖ beteken om nuus te bring, verslag te doen, aan te kondig, verkondig en ook openlik verklaar (vgl Friberg 2000:48). Hierdie aksie van die Gees as verkondiging kan ook die stempel van onderrig voortsit uit die vorige deel, met die strekking van verduideliking of beligting van Jesus.

1.5.4.5.1. Samevatting

- Die beskrywing van die παράκλητος as die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας is reeds in die eerste Parakleetuitspraak gemaak en word in die deel herhaal.
- Die taak van die παράκλητος word in die gedeelte aangedui as ὁδηγήσει, gids of instrukteur aangedui.
- As Gees van waarheid wat in die waarheid lei, is die Gees meer as net die blote oorverteller van die waarheid, die Gees is aktief betrokke in die waarheid.
- Die Gees is betrokke in die openbaring en ontvouende openbaring as verkondiger, beligter of oordraer daarvan.

1.5.5. Samevatting.

Die begrip παράκλητος is aan die hand van detail eksegesi in die Johannes evangelie nagegaan. Aangesien daar selektief met die teks omgegaan is met spesifieke verwysing na die woord παράκλητος, soos met die werk van die Gees in verband gebring kan word, word die hantering daarvan nie as volledige verkenning voorgelê nie. Vanuit die detail eksegesi kan drie temas by wyse van samevatting weergegee word.

1.5.5.1. Die oorsprong van die παράκλητος.

In breë trekke sou die oorsprong van die παράκλητος in die volgende terme weergegee kon word.

- Gegee deur die Vader - δώσει ὑμῖν .
- Gestuur deur die Vader - πέμψει ὁ πατήρ; παρὰ τοῦ πατρὸς
- Gaan uit van die Vader - ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, as Gees van waarheid.
- Gestuur deur Jesus vanaf die Vader - ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς.
- In die Naam van Jesus.

1.5.5.2. Die identiteit van die παράκλητος.

- Hy is die ἄλλον παράκλητον, Hy is soos Jesus en tog ook meer as Jesus.
- Hy is die τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, die Gees van waarheid.
- Hy is die Heilige Gees - τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.
- Die παράκλητος, as τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον is nie net 'n Krag nie, maar word in persoonlike terme beskryf met die persoonlike naamwoord ἐκεῖνος.
- Die παράκλητος is ten nouste verbonde aan Vader en Seun.

1.5.5.3. Die funksie of werksaamhede van die παράκλητος.

- Die παράκλητος is met en in die volgelinge van Jesus - ἵνα μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα ᾗ.

- Deur die παράκλητος word Jesus en sy woorde teenwoordig gestel.
- Die παράκλητος leer en herinner die volgelinge aan die woorde van Jesus.
- Die παράκλητος getuig van Jesus.
- Die παράκλητος vervul 'n vertroostende funksie deur die bewyslewering (ἐλέγξει) van die skuld van die wêreld, die geregtigheid van Jesus en die afgehandelde oordeel oor die owerste van die wêreld.
- Die παράκλητος is die gids / begeleier in die waarheid.
- Die παράκλητος is die verkondiger van die woorde van Jesus en die Vader.
- Die παράκλητος is nie die bron van nuwe waarheid nie, maar werk met die waarheid wat hy ontvang.

Die konteks waarbinne die uitsprake ingebed is word deur Joubert (2006:411) beskryf as die situasie van Jesus se weggaan van die dissipels en hulle vertroosting. "The Paraclete-Spirit, who would come from above, given and sent by Jesus and the Father, would enable them to continue their lives with a new Broker but the same Patron." (Joubert 2006:411). Die Parakleet-Gees is die plaasvervanger van Jesus as *parakleet*, 'n nuwe manier van Jesus se teenwoordigheid (vgl Van der Watt 2000:374). Hy bring vrede vir die bedroefde volgelinge en stel hulle in staat om in liefdevolle gehoorsaamheid leef. Die Parakleet-Gees bemiddel die volgelinge in die vyandige verhouding van die wêreld teenoor hulle en bemagtig hulle om te kan getuig saam met die Parakleet-Gees.

Die noue verwantskap tussen die Gees en die Seun word in die parakleetsprake duidelik. Die parakleet is soos Jesus, maar is self nie Jesus nie. Hy is die Gees van waarheid, die Heilige Gees. Van der Watt (2000:370) verken die metaforiese karakter van die gebruik van die term parakleet as beskrywing van die plasing van die Heilige Gees in die verhouding met die Vader en die Seun. Die Heilige Gees word nie as deel van die familie van God beskryf met terme soos vader of seun nie. Die funksies wat aan die Gees as Parakleet toegeskryf word, dien om die verhouding tussen Vader, Seun en Gees te omskrywe. Van der Watt (2000:371e v) toon, deur die voorkoms en die funksie van pneuma in die Johannes evangelie, dat

die verwantskap tussen Vader Seun en Gees 'n hegte funksionele verwantskap is. Die stuur van die Parakleet en die funksies wat aan hom toegeskryf word, is nou verweef met die doelwitte en fokus wat van Vader en Seun ontleen word. Die Parakleet is die voortsetting van die werk en teenwoordigheid van Jesus. Die Gees word vanuit die beskrywing in Johannes, in die sfeer van God betrek. Van der Watt beskryf Hom as lid van die familie van God. Hy is van die Vader afkomstig, kommunikeer dit wat Hy van die Vader gehoor het, in terme van Jesus en wat hy gedoen het, en sit die familietradisie, soos in Vader en Seun vergestalt, binne die verkondiging van die boodskap van Jesus voort. Die rede vir die wêreld se miskenning van Jesus, word toegeskryf aan die feit dat hulle nie deel van God se familie is nie.

Die funksies van die Parakleet as Gees, wat die waarheid aangaande Christus leer en in herinnering roep, dien om die verwantskap tussen Christus en die Gees te versterk (vgl Joubert 2006:435). Die Parakleet-Gees is gevolglik 'n verlengstuk van die werk van Jesus soos dit in Johannes beskryf word. Die permanente karakter van die Parakleet se verblyf by die volgelinge is deel van die voortsetting van die werk en teenwoordigheid van Jesus. Thiselton (2007:425) beskryf die werk van die Parakleet –Gees as “promote Christlike holiness.”

1.6. Die pinksterverhaal en die verstaan van die Gees.

Die pinksterverhaal bring 'n wending in die verstaan van die identiteit van die Gees mee. In Handeling word daar oor die algemeen gepraat van die Gees van God, terwyl Handeling 16 in die besonder na die Gees van Jesus verwys. Die gebruik van die goddelike titel van Jesus as *Kurios*, Here, bring 'n ander begrip vir die Gees as Gees van die verheerlikte Christus. Die nuwe perspektief in Handeling bring mee dat die Gees as Gees van Jesus beskryf word *en* as die Gees wat selfstandig optree. Handeling 5 toon die noue assosiasie tussen die Gees en God. Die Gees is dus na Pinkster op 'n nuwe manier op aarde teenwoordig en werksaam (vgl Friedrich 1968:406 e v; Floor 1988:42). As Gees van die opgestane en verheerlikte Christus, is die Gees die bemiddelaar deur wie Christus die heilsgebeure na die gemeente bring. Die mag van Christus waarvan die Gees aan die gemeente getuig, is die koninklike mag, die bevrydende mag en die vergewende mag.

Die permanente aard van die teenwoordigheid van die Gees in Handeling 19 is 'n volgende belangrike aspek van die verstaan van die Gees in die tydperk na Pinkster. Mense ontvang die Heilige Gees as deel van hulle tot geloof kom en doop (vgl Hand 19). Die gevolge van die ontvangs van die Gees word in sigbare terme beskryf aan die hand van die tekens wat in Handeling 19 met die ontvangs van die Gees gepaard gaan. Welker (1997:234 e v) wys dat die ervaring van die Pinkstergebeure nie noodwendig op die moeilik verklaarbare van die tekens berus nie. Dit is juis die krag van die Gees wat die boodskap aan die mense uit verskillende agtergronde en kulture op 'n unieke manier duidelik maak.

1.7. Die Gees en die bemagtiging van gelowiges

'n Laaste aspek van die werk van die Gees soos in die Nuwe Testament na vore kom waaraan aandag gegee word, is die bemagtiging van gewone gelowiges. Dit is nie net profete of konings wat bemagtig word nie, maar ook die gewone gelowiges wat die gawes van die Gees met die oog op geloof in (vgl Vos 2007:15), en diensbaarheid aan God, ontvang. Hierdie diensbaarheid sou ook as diensbaarheid aan die evangelie en die verkondiging daarvan, beskryf kon word. Gewone mense word sedert Pinkster in diens van die koms van God se koninkryk ingespan tot realisering van God se heilsplan. Gelowiges word veral in die Nuwe Testamentiese briewe opgeroep om met die Gees vervul te word met die oog op die lewe in die geloof. Die Gees kry gevolglik 'n teenwoordigheid as persoon met 'n spesifieke natuur soos bekend word in sy handeling in die lewe van die kerk en sy lede. Die Gees dien, volgens De Roest (2006:82), as beweeglike Gees wat mense aanspoor en beweeg, wat hulle oë open vir 'n bepaalde situasie.

Die bemagtiging van gelowiges deur die Gees word in die Pauliniese materiaal op twee maniere gestalte gegee, naamlik deur die gawes van die Gees en die vrug van die Gees. In die eerste brief aan Korintiërs word die aangeleentheid van die gawes van die Gees op besondere manier hanteer (vgl 1 Kor 12 – 14). Die fokus in die hantering van die gawes val nie op die buitengewone aard van die handeling van die gawes nie, maar op die belydenis van Jesus as Here (1 Kor 12:3). Die doel van die gawes van die Gees aan gelowiges was nie om die gelowige as persoon in die

middelpunt te plaas nie, maar om die voordeel van die geheel te dien (vgl 1Kor 12:7). Gawes is volgens die beskrywing in Korintiërs nie iets waaroor gelowiges beskik nie, maar iets wat deur die Gees gegee word (vgl 1 Kor 12:11). Die geestesgawes, in die geheel beskou, is bedoel om in diens te staan van die voordeel van die gemeente as geheel (vgl 1 Kor 14:26).

In die verband van die geestesgawes verwys Thiselton (2007:437) na die herlewing van belangstelling in die werk van die Heilige Gees. Die vraag word gevra of die belangstelling gebaseer is op 'n bepaalde eksegeese of leerstuk, of eerder op 'n behoefte aan vernuwing na meer informele aanbiddingspraktyke? Belangrike aspekte van die denke oor hernude belangstelling in die werk van die Gees moet rekening hou daarmee dat die werk van die Gees nie los van die werk van die Vader en Seun beskou kan word nie. Soos reeds aangetoon in die hantering van die Parakleetuitsprake is die werk van die Gees onlosmaaklik verbonde aan die werk van die Vader en die Seun. Thiselton stel voor dat daar eerder na 'n "*Trinitarian renewal*" as 'n "*Spiritual renewal*" verwys moet word. Die risiko van 'n soort geestelike hoogmoed, wat Thiselton as "*triumphalism*" beskryf, moet in ag geneem word. Die beoefening van geestesgawes kan 'n vorm van hoogmoed meebring wat nie ruimte laat vir selfdisipline nie (Thiselton 2007:442; c f Welker 1997:270). Die Gees se werking, ook in verband met die gawes, berus nie op chaos nie, maar orde, en wel in ooreenstemming en in kontinuïteit met sy werkinge in die verlede. In die hantering van gawes van die spreek in tale en profesie, wys Thiselton (2007:446) op die verskillende interpretasies van profesie. Geen voorskrifte kan gevind word wat bepaal dat profesie van 'n sekere lengte moet wees, of deur middel van sekere ekstatiëse ervaringe moet geskied nie. Onvoorbereide en spontane ontvangs van boodskappe is ook nie meer eg, as voorbereide deurdagte boodskappe nie. "...God may work through processes of preparatory reflection, just as God may work through unexpected, instant revelation." (Thiselton 2007:447). Die assosiasie tussen profetiese spraak en die rol van bewustelike gebruik van verstandelike vermoëns, word juis volgens 1 Korintiërs 14:19 en 23 beklemtoon.

Sover dit die gawes aangaan wat deur die gesproke woord beoefen word, wys Thiselton (2007:447) op twee voorwaardes waaraan dit moet voldoen. Dit moet van God kom en dit moet 'n "*intelligible, public, communicative act*" wees. 'n Laaste

woord van Thistelton met betrekking tot die verstaan en hantering van die tekens van die Gees is die waarskuwing dat verhoogde klem op die tekens van die Gees, die risiko vergroot tot “...losing the very goal of the Holy Spirit’s work, namely to illuminate Christ, the cross, and the future resurrection as the heart of the gospel” (Thiselton 2007:450).

Die tweede manier waarop die Gees gelowiges bemagtig, word volgens Galasiërs 5:22 as die vrug van die Gees beskryf. Teenoor die gawes wat fokus op buitengewone vaardighede, is die klem van die vrug van die Gees op menslike eienskappe. Thiselton (2007:425) beskryf die vrug van die Gees as “Christlikeness.” Die eienskappe liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelikheid, goedhartigheid, getrouheid, nederigheid en selfbeheersing, is die effek wat die werking van die Gees in die lewe van die gelowige moet hê.

1.8. Samevatting.

‘n Omvattende verkenning van die Gees van God aan die hand van die Bybelse materiaal is nie deel van die hoofdoel van hierdie studie nie. Noggans is gepoog om ‘n oorsigtelike beeld daarvan te vorm.

In die konteks van die Ou Testament is die *rûah* geïdentifiseer as die belewenis van God in die werklikheid waardeur die kontras tussen die menslike en die goddelike werksaamheid sigbaar beskryf word. Die *rûah* is leer ken as bron van buitengewone gawe en vermoëns aan mense waardeur God skeppend, vernuwend en onderhoudend werksaam is. Hierdie werksaamheid is beskryf in terme van God se transendente werking en immanente teenwoordigheid deur middel van die *rûah*.

In die konteks van die Nuwe Testament is die begrip *Pneuma* aangedui as beskrywing van die God se geestelike werksaamheid en teenwoordigheid, ‘n begrip wat baie ooreenkomste met die Ou Testamentiese *rûah* vertoon. In die tydperk voor Pinkster is die werksaamheid van die *Pneuma* veral gefokus rondom die persoon en werk van Jesus Christus. In die tydperk na Pinkster vind daar ‘n rolverskuiwing plaas wanneer die *Pneuma* nie selektief aan mense gegee word nie, maar aan alle gelowiges. Die *Pneuma* as gestalte van God se teenwoordigheid by mense, werk in

‘n toerustende hoedanigheid mee aan die glo en ken van God, en in die uitlewing van die verlossing. Die teenwoordigheid van die *Pneuma* gaan nie noodwendig gepaard met buitengewone ekstatische belewenisse nie, maar word eerder in die Christelike lewenshouding en lewenswyse sigbaar.

Vanuit die *parakleet* uitsprake in die evangelie van Johannes word die werking van die Parakleet-Gees omskrywe. Die Vader gee die Parakleet-Gees aan die gelowiges op versoek van Jesus. Hierdie nuwe teenwoordigheid van God by mense gaan van die Vader uit, en word ook gestuur deur die Seun as Gees van die waarheid, die Heilige Gees, tot onderwyser en gids van gelowiges in die woorde en daade van Jesus. Die Parakleet- Gees getuig van Jesus in ooreenstemming met wat hy van die Vader en die Seun ontvang. Die Parakleet- Gees herinterpreteer die woorde van Jesus met die oog op die kontemporêre betekenis van die leer van Jesus, en openbaar so die nuwe, in lyn met die oorspronklike. Die Parakleet - Gees is Jesus se geestelike teenwoordigheid by Sy volgelinge.

In die beskrywing van die werking van die Gees in die na-Pinkstertyd word die Gees geïdentifiseer as Gees van Christus. Die werksaamheid van die Gees kry ‘n meer selfstandige karakter wat steeds in noue samehang met Vader en Seun uitgevoer word. Die Gees is beskryf as heilsbemiddelaar wat werksaam is in alle gelowiges deur die verlossingsboodskap aan almal ontvanklik te maak. Die Gees bemagtig die gelowiges met gawes wat dien tot diens aan God. Die Gees beweeg en spoor mense aan in die benutting van gawes tot voordeel van die geloofsgemeenskap. Die Gees bemagtig gelowiges om die “vrug” van die Gees te vertoon tot realisering van ‘n egte Christelike lewenswyse.

2. Die Heilige Gees in die belydenis van die kerk.

2.1. Die Belydenisskrifte

Vir die eerste drie eeue is die Heilige Gees nie ‘n onderwerp van intense teologiese gesprek nie (Burgess 1984:2). Die inspirasie van die Gees funksioneer in die daaglikse lewe van die kerk as ‘n implisiete gegewe (vgl Willis 2005:103; Thiselton 2007:429). “The apostles share the inspiration of the prophets and go forth with full

assurance of the Holy Ghost.” (Burgess 1984:17). Die werking van die Gees in die vroeë kerk kan beskou word as deel van die normale roetine van die kerklike lewe.

Die Didache, ‘n vroeg tweede eeuse geskrif, word beskou as die eerste geskrif wat melding maak van ‘n “charismatic ministry” (Burgess 1984:21). Thiselton (2007:430) meld dat die geskrif, naas Matteus 28, die eerste is om te verwys na die gebruik van die Trinitariese formule by die doop. Volgens Burgess word die Gees in die *Brief van Barnabas* (70-132 vC) in terme van inspirasie en profesie beskryf, terwyl die *Herder van Hermas* na ‘n wegvoering deur die Gees verwys.

Thiselton (2007:431-436) toon aan hoedat die verskillende kerkvaders deur die verloop van die geskiedenis oor die Heilige Gees skryf. Verwysings na die werk van die Gees sluit die volgende temas in. Die inspirasie van die Bybel, die rol van die Gees in die verwekking van Jesus, die skeppingsrol van die Gees, die Gees en orde. Hierdie is enkele van die temas wat genoem word. ‘n Meer omvattende verfyning van die verstaan van die werk van die Gees word gevind in die tyd van Athanasius rondom 358 n C.

Die algemene inhoud van die geloof van die kerk word aan die hand van haar belydenisskrifte opgesom. Hierdie uitdrukking van die leer van die kerk vervul ‘n belangrike funksie in die sin dat dit die geloofstradisie van die kerk weerspieël.

Die Apostoliese geloofsbelydenis verklaar gewoon ‘n geloof in die Heilige Gees. Die Geloofsbelydenis van Nicea was aanvanklik kort en bondig (vgl Bettenson 1967:25) soos die Apostoliese geloofsbelydenis, tot dit later uitgebrei is (vgl Cox 2006:95) om meer omvattend te verklaar dat die Heilige Gees Heer en Lewendmaker is wat van die Vader en die Seun uitgaan, wat saam met die Vader en die Seun aanbid en verheerlik moet word, wat gespreek het deur die heilige profete.

Die Heidelbergse kategismus hanteer die inhoud van die geloof oor die Heilige Gees onder die opskrif *God die Heilige Gees en ons Heiligmaking* (Algemene sinodale kommissie 1988:198). Vraag 53 wat handel oor die geloof in die Heilige Gees kan as volg opgesom word: Die Heilige Gees is eerstens saam met die Vader en die Seun ware en ewige God. Tweedens is Hy ook aan my gegee sodat Hy my deur ‘n ware geloof deel laat kry aan Christus en al sy weldade, my troos en ewig by my bly.

Artikel 11 van die Nederlandse geloofsbelydenis verklaar dat die Heilige Gees van ewigheid van die Vader en die Seun uitgaan. Hy is nie gemaak of geskep nie, en is die derde Persoon in die Drie-eenheid. Hy is van dieselfde wese, majesteit en heerlikheid as die Vader en die Seun, ware en ewige God.

Die belydenisskrifte gee uitdrukking aan die hoofmomente van die geloof oor die Heilige Gees soos met die tyd deur die Kerk aanvaar. Die wesentlike daarvan handel oor die Godheid van die Gees. Die plek en die teenwoordigheid van die Gees in die realisering van die heil van God in die persoonlike lewe, kry veral aandag in die Heidelbergse kategismus.

3. Perspektiewe vanuit die pneumatologie

3.1. Die leer van die Drie-eenheid en die verstaan van die Heilige Gees

Die Triniteitsleer is een van die belangrike leerstukke van die kerk. Volf (2006:3) toon aan dat die Drie-enige God aan die begin en aan die einde van die Christelike pelgrimstog staan. Dit begin met die doop in die Naam van die Vader, Seun en Gees. Die leerstuk van die Drie-eenheid werp lig op menslike verstaan van die verskillende fasette van God. Die verskillende maniere waarop mense God ervaar loop uit op die belydenis van 'n drie-enige God (Cox 2006:95). Die Triniteitsleer dra op verskillende maniere by tot insig in die wyse waarop gelowiges oor onder andere die Gees dink (McIntyre 1997:74). Van altyd af is daar in die kerk oor die Heilige Gees gepraat, en is die Heilige Gees saam met die Vader en die Seun aanbid en vereer. Sedert die vroegste tye is aan die uitsprake van die Skrif oor die Heilige Gees vasgehou, veral aan die triadiese uitsprake (Jonker 1983:14).

Thiselton (2007:452) identifiseer twee hermeneutiese horisonne waaruit die verstaan van die Triniteit benader kan word. Die eerste is die ervaring van gelowiges in gebed en aanbidding, waarin God as Vader in die Naam van Jesus, deur die Heilige Gees aanbid word. Die tweede invalshoek word gevind in die Nuwe Testamentiese verhale waarin Jesus in samewerking met God die Vader en met die salwing van die Heilige Gees, uitvoering aan sy bediening gee.

Ervaring kan aanleiding gee tot allerlei soorte interpretasie wanneer dit los van die getuienis van Skrif, tradisie en rede beskou word. Tog bied ervaring, as 'n proses van voorverstaan (Vorverständnis), voorwaardelike toegang tot nadenke oor die onderwerp (Thiselton 2007:253). Ervaring word in verband gebring met Bybelse verhale as interpretasie van die gebeure. Die Bybelse verhaal reflekteer 'n besondere verhouding tussen Vader en Seun soos die gebruik van Vader as intieme aanspreekvorm tussen Vader en Seun aandui. Die aanspreekvorm verander tot voornaam vir God. Thiselton (2007:457 e v) wys daarop dat God nie net as Vader werksaam is nie, maar ook as Heilige Gees soos in die gebeure rondom die doop van Jesus beskryf word. Hierdie benadering lei tot die afleiding dat die Vader die Seun deur die Gees stuur. Die Seun kom van die Vader deur die krag van die Gees en die Gees bring mense in gemeenskap met Vader en Seun. Die werksaamheid word verder afgelei vanuit die verhale van die vernedering en verhoging van Jesus. Die trinitariese werksaamheid van Vader Seun en Gees word telkens in 'n nuwe patroon herhaal. Die verhale van die Nuwe Testament waarin die samewerking van Vader, Seun en Gees op verskillende maniere beskryf word, lei uiteindelik tot 'n trinitariese teologie as afleiding of interpretasie van die verhale. Die essensie van die verstaan van die leerstuk van 'n Drie-enige God bestaan uiteindelik nie uit 'n gekompliseerde optelsom waarin drie persone in een wese vervat moet word nie, maar uit die ervaringe van mense wat deur die verhale van die Nuwe Testament gerig word in die verwoording van hulle verstaan van God.

Die klassieke inhoud van die Triniteitsleer lui dat God één wese en drie persone is (Jonker 1983:15; Brümmer 2005:3; Oberdorfer 2006:30; Thiselton 2007:451). Die begrip persoon moet verkieslik nie in moderne filosofiese en psigologiese terme hanteer word nie. Heyns (1981:48) gebruik Calvyn se verstaan van die begrip "persoon" as verheldering van persoon as 'n bestaanswyse of 'n selfstandigheid (substantia) wat in die wese van God bestaan, 'n bepaalde verhouding tot die ander bestaanswyses het, en deur onmededeelbare eienskappe van die ander onderskei word. Oberdorfer (2006:27 e v) verken die betekenis van die konsep persoon, soos dit van toepassing gemaak is in die ontstaan van die leer van die drie-eenheid. Indien die begrip persoon na analoog van die algemene verstaan van persoon interpreteer sou word, bestaan die gevaar dat die Heilige Gees 'n onsigbare entiteit is wat nie as persoon beskou sou kon word nie. Hy verskyn en verdwyn na

willekeur, en doen vreemde bo-natuurlike dinge. Persoon sou volgens Oberdorfer (2005:31) ook nie gewoon in lyn met die Griekse *persona* identifiseer kon word nie. Vir die Grieke beteken *persona* 'n masker, of 'n rol in die teater wat van God 'n toneelspeler sou maak wat van tyd tot tyd in 'n ander rol verskyn (vgl Oberdorfer 2005:31 e v). Die identiteit van die Gees as persoon behoort eerder in verhouding tot Vader en Seun gevind word. Daarin sou die persoon van die Gees volgens Welker (1998:295) nie soseer op die selfbewuste eienskappe van persoonwees fokus as op die “*selflessness of the Spirit of God.*” Die eienskappe van die selfloosheid van die Gees word gesien in die Gees as die publieke persoon van God, die krag en effektiwiteit, en die redding en vernuwing van die wêreld (Welker 1998:296). Die Gees is 'n persoon. 'n *Openbare persoon*, wat nie individueel-menslik selfgesentreer is nie, maar gefokus op Christus, soos reeds in die parakleetuitsprake aangetoon.

Die persone wat deel uitmaak van die drie-eenheid word onderskei, maar nie geskei nie. Die grootste aantal Skrifverwysings na die Gees verwys daarna as *krag* of *werking* eerder as persoon. Die beste manier om die persoonlike karakter van die Gees in die Nuwe Testament te onderskei, is deur die Gees te beskou in verbondenheid aan Christus, as Gees wat van die Vader en die Seun uitgaan (vgl Jonker 1983:124e v). Die Gees is meer as die onpersoonlike mag of invloed sfeer wat van God uitgaan. Die Gees is God in sy handelende teenwoordigheid, sowel as die “spesifieke wyse waarop God GóD is naas die wyses van die Vader en die Seun” (vgl Jonker 1983:128; Vos 1984:31).

Twee verskynsels wat verband hou met die denke oor die persoonlike karakter van Vader, Seun en Gees binne die Triniteitsleer, is die van Modalisme en Triteïsme. *Modalisme* ontken die persoonlike karakter van die Vader, Seun en Gees, of tipeer dit as blote verskyningsvorme van God sonder dat dit in die wese van God self gegrond is. *Triteïsme* is die verskynsel waar die drie persone in God verselfstandig word teenoor mekaar, tot drie afsonderlike individue. Jonker (1983:131) antwoord op die verskynsels deur die drie persone van Vader, Seun en Gees te behou as “drie onderskeie personele synswyses wat tot die ewige wese van God behoort” wat onderskei maar nie geskei nie kan word nie.

Dingemans (2005:504 e v) verkies om oor God te dink in monoteïstiese terme. God is een en enig en van God gaan daar 'n aanhoudende invloed op die wêreld uit wat God se Gees genoem word. Die Gees is nie 'n aparte persoon nie, "maar een zinswysie....de *werkwysie* van God", die invloed van God op die wêreld (Dingemans 2005:505). God werk in 'n verskeidenheid mense en veral in Christus, wat opgestaan het uit die dood in die werklikheid van die Gees van die Vader, sodat die Gees trekke en die geskiedenis van Jesus in sigself opneem. Die Gees is nou die Gees van Christus. Die hele geskiedenis van die wêreld word in terme van die Gees deur Dingemans opgesom. Die Gees was betrokke by die skepping, het gewerk deur die profete van die Ou Testament en deur Jesus, en werk in die geskiedenis deur mense en kerke tot en met die voleinding. Dit gaan dus op verskillende werks wyses van een God in die geskiedenis.

Die denke oor die Gees in die raamwerk van die Triniteitsleer help om die Gees nie as aparte entiteit naas God te benader nie. God is die gewer van die heil wat deur Christus verwerf en deur die Gees gerealiseer word.

3.2. Die werking van Gees, geloof en Woord.

Die rol van die werk van Heilige Gees in die toe-eiening van die heil van God kan in terme van geloof beskryf word. Geloof is gegrond in God en gebaseer op die Bybel as Woord van God (Webster 2003:32). Hierdie grondslag op God en die Bybel word gelê in die aanvaarding dat die Bybel God se onderwysing aan die mensdom is. Calvyn bespreek die geloof as gawe van die Heilige Gees, "...wanneer ons daardeur verlig is, leer ons God en die skatte van sy goedgunstigheids ken, en sonder die verligting daarvan is ons verstand so blind dat dit niks kan raaksien..." (Calvyn: 223). Die Here leer mense deur sy Woord, bevestig dit deur die sakramente en verlig en open harte deur die Heilige Gees.

Geloof is 'n "nuwe bestaans wysie" waarin mens die regverdiging van God ontvang en waardeur Christus in mens inwoon. Geloof, in aansluiting by die Heidelbergse Kategismus vraag 21, is nie alleen 'n vaste en sekere kennis van God en sy beloftes soos dit in sy Woord openbaar is nie, maar ook 'n vaste vertrouwe wat die Heilige Gees deur die evangelie in die harte van mense werk, dat die vergiffenis van

sondes, die ewige geregtigheid en saligheid uit louter genade aan hulle geskenk is. Geloof kom deur die prediking van die evangelie tot stand (vgl Romeine 10:17 en 1 Korintiërs 15:11). Geloof, Woord, prediking en die werking van die Gees is onlosmaaklik aan mekaar verbonde (Webster 2003:45).

Naas die verband tussen geloof en Gees moet die verband tussen Woord en Gees belig word. Hierdie verband word deur Immink (2005:134) verwoord in terme van menslike gemeenskap met God, “Our communion with God is personal in nature and demands a sincere assent from us, therefore it is always a matter of Word *and* Spirit, of Word *and* faith.” In hierdie verband gaan geloof oor God wat praat en mense wat hoor, God wat belowe en mense wat vertrou, mense wat bid en roep en God wat hoor.

Wesentlik tot die prediking van die Woord tot versterking van die geloof is die geloof van die prediker. Ook die prediker as verkondiger van die Woord word deur die Gees met die geloof verlig. “The Spirit puts the preacher in touch with Jesus Christ and, by enlightening him or her in the proclamation of the word, provides the way by which the Lord comes to – and speaks to – him or her in preaching that leads to an encounter with God.” (De Klerk 2007:188). Fee (2003:5 e v) verwoord hierdie aspek in terme van die begrip spiritualiteit. Spiritualiteit gaan onder meer om die prediker se verlange na God waarsonder eksegeese van die Woord nutteloos sal wees.

“If those who teach and preach God’s Word, which preaching must be based on solid exegesis of the text, do not themselves yearn for God, live constantly in God’s presence, hunger and thirst after God – then how can they possibly bring off the ultimate goal of exegesis, to help to fashion God’s people into genuine Spirituality?” (Fee 2000:7).

Die konsep teologie kan ook bygevoeg word in die noue verwantskap van Woord, geloof en Gees (vgl Sauter 2003:212, Webster 2003:126). Al vier vind uiting binne die konteks van die erediens. God is deur die Heilige Gees, wat deur die gepredikte Woord die geloof in mense werk, teenwoordig. Dit is die Gees wat deur die Woord die heil en die teenwoordigheid van God realiseer (vgl Smit 2009:99 e v). Die Gees is deur die Woord en die geloof aktief werksaam in die teologie.

Geloof is 'n gawe van die Gees en die beoefening daarvan kan ook aan die werking van die Gees toegeskryf word. Die geloof is gebaseer op die Bybel as basis, wat verkondig word deur die werking van die Heilige Gees. Die uitvloeisel van die gebeure neem gestalte in die lewenstyl van die hoorder onder leiding van die werking van die Gees.

Die werking van die Gees deur die Woord in die prediking is geen onbekende konsep nie. Luther onderskei tussen die gesproke en geskrewe Woord sonder om dit van mekaar te skei. Die prediking van die Evangelie is 'n voorsetting van die prediking van Jesus wat reeds in die evangelies vervat is. "Although He has ascended to heaven and no longer preaches on earth in person, He has not stopped speaking through his apostles and their successors, nor will he stop extending His Gospel farther and farther and powerfully working in it by means of the Holy Spirit..." (Luther 1956:324 e v).

Artikel 5 van die Nederlandse geloofsbelydenis lui dat die gesag van die Heilige Skrif aanvaar word "nie juis omdat die kerk hulle aanvaar en as sodanig beskou nie, maar veral omdat die Heilige Gees in ons hart getuig dat hulle van God is." (Algemene kommissie vir die Erediens 1988:156).

Die noue verband tussen die Gees en die Woord het pertinente implikasies vir die verkondiging van die Woord. Daar bestaan 'n noue korrelasie tussen die Woord en die werking van die Heilige Gees. Jesus is teenwoordig in die Woord deur die werking van die Gees. Die rol van die Gees word as brugbouer of tolk beskryf, aangesien die Gees die objektief-geïnspireerde Woord in die harte van mense laat tuis kom. Die Heilige Gees is die groot en beslissende "Hermeneutiese faktor" tussen die Woord en die luisteraar (vgl Pieterse 1979:93). Om die Woord te kan hoor as Woord van God, is die werking van die Heilige Gees noodsaaklik. Pieterse (1979:88) stel dit mooi, "Die inspirasie van die Woord in sy Skrifwording word gevolg deur die verligting van die Gees, wat in die lewens van die prediker en die gemeente deur die Woord heen werk." Hierdie werking vind uiteindelik uiting in die lewe van die gelowige, 'n lewe wat volgens Immink (2005:50 e v) voortspruit uit die vernuwende invloed van die Heilige Gees, 'n invloed wat gegrond is in die Woord wat deur die Gees ingang in die menslike gedagte vind.

Die Woord kom tot mense deur middel van die prediking. Die verband tussen die Gees en die Woord vind ook neerslag in die prediking as kommunikasie van die Woord. Die aktualiteit van die Woord is geleë in die evangelie wat deur die Heilige Gees die mens in sy konkrete situasie opsoek (Pieterse 1979:88). Dit impliseer dat die Gees ook in die proses van uitleg en verkondiging werksaam is.

Luther se identifisering van die stem van God en die stem van die prediker wat die prediker die mondstuk van God noem, lei Runia (2000:102) tot die afleiding dat die prediking van Jesus se boodskap geskied “by means of the Holy Spirit.” Die innerlike verligting van die prediker deur die Heilige Gees is van deurslaggewende belang vir die prediking. Runia (2000:103) demonstreer die aspek in die voorbeeld van Lidia in Handeling 16. Paulus het gepreek maar die Here het haar hart vir Paulus se woorde ontvanklik gemaak (Handeling 16:14).

“The Spirit puts the preacher in touch with Jesus Christ and, by enlightening him or her in the proclamation of the Word, provides the way by which the Lord comes to – and speaks to – him or her in preaching that leads to an encounter with God” (De Klerk 2007:188).

Prediking as verkondiging van die Woord staan vierkantig binne die pneumatologiese konteks (vgl Berkouwer 1967:387 e v). Alle openbaring is van God, deur Jesus in die Heilige Gees. God is die Bron, Jesus die Inhoud en die bekendmaking geskied deur die Gees, sodat openbaring in die aksie-sfeer van die Gees plaasvind (Runia 2000:104. Vos (1996a:105) stel dit dat die prediking “pneumatologies geëffektueer” word. “Dit is die Gees wat bemiddel, skenk, wat die prediker en hoorder verlig met christologiese gerigtheid sodat mens deur die Gees Christus kan sien en glo.”

Die vraag na die resultaat van die gepredikte Woord wat as geïnspireerde Woord deur die prediker onder leiding van die Heilige Gees gebring word sluit aan by die voorafgaande (vgl Vos 1996a:105). Volgens Immink (2005:74) is die belangrike faktor vir die ontvanger van genade ook die inwoning van die Heilige Gees. Die begeleiding van die prediker, sowel as die inwoning van die Gees in die ontvanger, maak van die beweging van God tot mens ‘n effektiewe beweging. In die prediking

geskied daar twee prosesse. Die eerste is 'n teologiese proses, wat die inisiatiewe van God deur die Heilige Gees behels, die tweede is 'n kommunikatiewe proses waardeur God 'n ontmoeting met mense het (vgl De Klerk 2007:187).

3.3. Die verhouding tussen die Christologie en die Pneumatologie

Die noue verbintenis tussen die Seun en die Gees is reeds aangetoon in die hantering van die begrip Pneuma in die Nuwe Testament. Uit die nadenke oor die Triniteitsleer word dit duidelik dat daar nie van ondergeskiktheid van die persone in die Godheid gepraat kan word nie, soos ook in die geloofsbelydenis van Athanasius verklaar word. Vader Seun en Gees is gevolglik gelyk en dra elk by om 'n eie unieke aspek van God bekend te maak.

Die hantering van die verhouding tussen die Christologie en die Pneumatologie geskied aan die hand van twee verhoudingslyne tussen Seun en Gees (vgl Vos 1984:220 e v; Pieterse 1993:136). Die eerste lyn hanteer die Gees as gawe *aan* Christus en die tweede die Gees as gawe *van* Christus. In die eerste verhoudingslyn word Christus se bestaanswyse as mens deur die werk van die Heilige Gees gedra deurdat die Gees betrokke is by die inkarnasie en die vleeswording van Christus (vgl Welker 1998:186 e v). Die Gees dien tydens sy aardse bediening om Christus te versterk en te bekragtig in die heilstaak. Selfs die oorgawe van Christus aan die dood word as werk van die Gees bestempel. Uiteindelik word die opstanding en hemelvaart ook aan die bemagtiging van die Gees as gawe aan Christus toegeskryf. McIntyre (1997:241 e v) wys daarop dat enige akkurate verwysing na die persoon van Christus ook die teenwoordigheid van die Heilige Gees moet insluit.

In die tweede verhoudingslyn word die Gees as gawe van Christus beskryf (Vos 1984:221 e v; Pieterse 1993:136). Die kerklike belydenis van die Gees, as Gees van Christus en Gees van God en self ook God, erken die Godheid van die persoon en die werk van die Heilige Gees. Dit is deur die werk van die Heilige Gees dat die heil in die lewens van mense toegepas en geëffektueer word (vgl Vos 1984:224). Die werk van die Gees is die werk van God self. As Gees van Christus maak hy mens bewus van liefde, en wek hy wederliefde. Die Gees laat die werk van Christus aan die kruis by mense tuiskom (McIntyre 1997:242). In die denke oor die versoeningswerk van Christus is die rol van die Gees in terme van die voltooiing

daarvan onontbeerlik. Die Gees is van die begin van die koms van Christus na die wêreld betrokke, tot en met die realisering van die heil aan die mens en ook daarna.

Welker (1998:220 e v) som die funksie van die Gees van Christus in konkrete terme op na aanleiding van die hantering daarvan aan die hand van die Bybelse gegewens. Die Gees van Christus is die krag wat hulp verleen in verskeie omstandighede waarin individue of gemeenskappe magteloosheid of vasgelopenheid ervaar, die krag wat op selflose wyse mense versamel om deel te word van die sigbare koms van die ryk van God. Die Gees van Christus bemiddel bevryding van mense in moeilike omstandighede en sonde. Hy bewerk persoonlike, sowel as gemeenskaplike herstel en bied bewaring in verskeie lewenskontekste. Die Gees transformeer, vernuwe en open mense vir God se kreatiewe werking. Die Gees stel hulle tot onderskeiding in staat en maak hulle bewus van God se teenwoordigheid.

Die Christologie en die pneumatologie is twee selfstandige groothede naas mekaar (vgl Rebel 1981:125). In die denke oor die werk van die Gees en die werk van Christus moet mens gevolglik met die heilshistoriese binding van die Gees aan Christus rekening hou, sowel as met sy immanente trinitariese verhouding tot die Seun. In die verhouding is die onderskeid van die werk van die persone as deel van die wese van God belangrik. Die werk van die Gees kan nie met die werk van die Seun verwar word nie. Die Gees is nie 'n *alter Christus* nie (McIntyre 1997), Hy vervul 'n ander soortige rol in die realisering van die heil aan die wêreld. Die Gees is nie bloot 'n modus van die teenwoordigheid van Christus nie, maar vervul 'n selfstandige unieke rol (Vos 1984:241).

4. Prakties teologiese perspektiewe

De Roest (1998:34) lê 'n pertinente verband tussen die praktiese teologie en die werk van die Heilige Gees. *Practical theology...is based upon reflection on the work of the Spirit*. Dit is die werk van die Gees wat nuwe moontlikhede vir kommunikatiewe handeling open. Die praktiese teologie ondersoek die omstandighede waarin die Gees nuwe moontlikhede open. Dit is ook noodsaaklik dat daar aan die kant van die uitvoering van die handeling, 'n openheid vir die werk

van die Gees is. Die gedagtes van De Roest open die weg tot diepere nadenke en verkenning van die verstaan van die werk van die Heilige Gees vanuit die praktiese teologiese gesigspunt.

4.1. Die Pneumatologiese perspektief.

De Wet (2005) omskryf die probleem van die pneumatologiese perspektief vanuit die hoek van die hermeneutiese wisselwerking tussen die normatiewe en die konkrete werklikheid. Die normatiewe werklikheid dien as refleksiedomein waarin daar basisteories gewerk word. In die konkrete werklikheid vind die praktykteoretiese teorievorming plaas. Die twee domeine verkeer in 'n hermeneutiese wisselwerking met mekaar. Die probleem bestaan daarin dat die basisteorie geformuleer kan word vanuit die normatiewe onder leiding van die Heilige Gees, maar dat die praktykteorie uiteindelik eerder van menslike krag, kreatiwiteit, innovering en vaardigheid spreek (De Wet 2005:507). De Wet pleit vir 'n dubbele benadering waarin die mens in sy konkrete situasie gesien word en waarin God in die geloof gesien word, 'n pneumatologie wat nie vasbrand op metafisiese en onsigbare vlak nie. Pieterse (1993:135) het egter reeds die dilemma aangespreek. Menslike handeling in diens van die evangelie is sinvolle handeling as deel van 'n aktiewe deelname aan die handeling van God. Die verhouding tussen die handeling van God en die handeling van die mens in diens van die evangelie, word uit die perspektief van die werk van die Heilige Gees binne 'n kommunikatiewe paradigma benader. In die verband is die gebruik van aanwending van teonome resiprositeit as ruimte waarin die Gees mense aan die werk stel van belang.

4.2. Teonome resiprositeit.

Die begrip teonome resiprositeit word aan Van Ruler (1969:181) ontleen wat die Christologiese kategorieë van Middelaarskap en plaasvervanging met die begrip "reciprociteit" vervang. Dit is die teonome aard van die "reciprociteit" wat die outonomie van die mens in die toeëiening van die heil kwalifiseer. Cilliers (1994:252) verduidelik "teonome resiprositeit" as 'n verhouding tussen God en mens wat deur God geïnisiëer en in stand gehou word. Dit geskied in 'n egte verhouding waarin die aandeel van die mens onontbeerlik is. Die begrip *teonome* dui daarop dat

God die inisiatief neem terwyl die begrip *resiprositeit* op die wisselwerking tussen God en mens dui (Cilliers 1996:68). Hierdie verhouding word bewerk deur die duursame werking van die inwonende Heilige Gees (Cilliers 1994:252). Immink (2005:87) som hierdie wisselwerking op in terme van die inwoning van die Gees wat nie net tot mense getuig nie, maar ook met mense getuig. Hierdie getuienis met mense beteken "...that we are not simply acted upon, but that we act along with the Holy Spirit. There is a full reciprocity between God and man." "Theonome reciprociteit" gee te kenne dat dit die Gees is wat alles doen en gee om ons wil te bevry. "Reciprociteit" dui op die kenmerk van die werk van die Gees nl. dat die Gees óns aan die werk sit (vgl Van Ruler 1969:181; Rebel 1981:141; Vos 1984:278; Cilliers 1994:68; De Wet 2005:511).

Rebel (1981:141) beskryf die werking van die Gees nie net as iets wat aan mense geskied nie, maar ook iets wat saam met mense geskied. Die Gees getuig nie net tot die mens nie, maar ook mét die menslike gees. Dit beteken nie dat 'n mens passief word in die proses nie. Vos(1995:405) stel dit dat die pneumatologie die mens insluit in die werk van God. Die pneumatologie skep juis ruimte vir 'n teonome wederkerigheid waarbinne die mens 'n kreatiewe vryheid ontvang (Vos 1996b:138). Cilliers (1998:93 e v) verwys na die aandeel van die mens in die verhouding God en mens, as onontbeerlik. Die mens bly, ondanks die inwoning van die Gees, net 'n mens. Iemand wat in kreatiwiteit, mondigheid en selfbewussyn optree sonder om in humanisme te verval (De Wet 2005:511).

Teonome resiprositeit kan opgesom word as die verhouding waarin God inisiatief neem, om deur die inwonende werking van die Heilige Gees met en deur mense as instrumente, sy doel te bereik. Dit is die ruimte waarin mense die vryheid ontvang om God, as volledige mense met hulle menslike inisiatief as medewerkers van God, diensbaar te wees.

Bohren(1971:82-88) pas die teonome wederkerigheid tussen mense werk en die Gees se werk toe op die maak van die preek. "Wirkt der Geist nicht nur in uns und an uns, sondern eigentlich immer auch mit uns – im Sinne von zusammen mit uns. Er nimt uns in sein Handeln hinein. Er aktiviert uns, indem er aktiv wird. Was in der Christologie Stellvertretung heißt, heißt in der Pneumatologie Reziprozität. Theonome Reziprozität" (Bohren 1971:76).

Volgens Cilliers (1994:252 e v; 1998:93 e v) sien Bohren die werk van die Gees en die metodologie van die prediking as verskillende aspekte van die wederkerige verhouding tussen God en mens. Die verhouding word deur God geïnisiëer en in stand gehou. Die Gees gee gevolglik aan die “maakbare”, die menslike, nuwe waarde. In die ruimte van die pneumatologie is daar balans tussen die vraag *wie mag preek* en *hoe mag gepreek* word (Cilliers 1994:252).

Volgens Rebel (1981:141) werk die Heilige Gees in, aan en met mense. Die Gees getuig nie net tot ‘n mens nie maar ook saam met die menslike gees. Die Gees bekeer op so manier dat ‘n mens homself kan bekeer. In die stelling is die geaardheid van resiprositeit as kenmerkende van die werk van die Gees goed saamgevat (vgl Vos 1996a:110).

In die wisselwerkende verhouding behou God deurgaans die eer. Sy handeling staan voorop en is die faktor wat alles moontlik maak. Cilliers (1996) wys daarop dat teonome resiprositeit nooit ‘n vereenselwiging tussen God en mens beteken nie. Dit impliseer ook nie dat mense God se werk komplimenteer of tot vervulling bring nie. Teonome resiprositeit is eerder ‘n wyse waarop uitdrukking gegee word aan die evangeliese siening van God se genade en mens se dankbaarheid daarvoor (Cilliers 1996:68).

4.3. Die pneumatologie uit praktiese teologiese perspektief.

Met die uitstorting van die Heilige Gees het die nuwe tydperk van die Kerk aangebreek. Die koninkryk van God wat in Christus aangebreek het, het deur die uitstorting van die Gees, ‘n werklikheid vir die gelowiges geword. Saam met die realisering van die koninkryk kom ook die taak om die evangelie uit te dra na elke volk, taal en nasie. Hierin funksioneer die Gees as die Kraggewer van die getuies in hulle opdrag tot verkondiging. De Roest (1998:34) noem dat die praktiese teologie gebaseer is op die “...reflection on the work of the Spirit. The actions of the Spirit opens up new possibilities for acting communicatively and, conversely, those actions should remain receptive to the dynamic effect of the Spirit.” Hy maak die verbintenis tussen die Gees wat in die kerk werk en die Gees wat in Christus gewerk het, en maak die afleiding dat dieselfde Gees besliste invloed op die Christelike praktyk sal

hê. De Roest (2006:137) noem die ontstaan van die Christelike gemeenskap die resultaat van die sturende krag van die Heilige Gees. Pneumatologie is op die wyse ook deel van die objek van studie in die praktiese teologie. Burger (1991:83) lê ook besondere klem op die werk van die Gees in die praktiese teologie in sy uitgebreide definiërende omskrywing daarvan. Praktiese teologie moet, volgens Burger (1991:84), vanuit die pneumatologie aangepak word.

Die Gees en die kommunikatiewe gebeure van die evangelie word ten nouste met mekaar verbind (vgl Pieterse & Vos 1991; Pieterse 2005c:417). Die kommunikatiewe gebeure van die evangelie geskied deur middel van die werk van die Gees. Die Gees vernuwe mense deur die opwekking van geloof, om die geskiedenis tot sy einddoel te lei. Hierin word mense as medewerkers betrek, wat as totale selfstandige en redelike wesens met handelingsbevoegdheid en vrye keuse optree, onder leiding van die Gees. Die geloof in die Heilige Gees is verbind aan die geloof in die Vader en die Seun as God. In die Gees het ons met God self te make. Die werk van die Gees word so in die praxis van God geplaas en daarmee saam ook as deel van die ondersoekveld van die Praktiese Teologie (Pieterse 1993:138). Die werking van die Gees het 'n onlosmaaklike band met die Woord in die gebeure van die preek (Stark 2005:205).

4.4. Die Heilige Gees en die prediking.

4.4.1. Die verband tussen die prediking en die werk van die Gees.

Die verhaal van die uitstorting van die Heilige Gees bied die basis vir die verbinding van die werk van die Heilige Gees en die prediking. Volgens die beskrywing van die gebeure in Handeling 2 gaan die uitstorting van die Gees gepaard met die verskynsel van prediking (vgl Handeling 2:14). Die algemene stelling dat die Heilige Gees betrokke is in die preekmaak proses rig die nadenke oor die Heilige Gees en die verstaan van die Heilige Gees (De Roest 2006:182-186).

Die hele beweging van die inspirasie van die Woord, die beweging daarvan deur middel van kommunikasie en die tuiskoms van die Woord by die hoorder, gebeur binne die pneumatologiese ruimte. In die ruimte maak die Heilige Gees nie alleen die openbaring van die Woord moontlik nie, maar ook die verstaan daarvan aan die

verkondiger en die tuiskoms by die ontvanger. Dit gebeur in die erediens waar God teenwoordig is en besig raak met en in die lewens van mense. Die lewende, selfopenbarende God bring mense in die kragveld van sy seënende, vergewende, helende en lewensveranderende liefde waar Hy mense se lewens deur sy Gees nuut maak (vgl Burger 2009:23).

In die preekproses vervul mense 'n belangrike rol. Die Heilige Gees vervul 'n belangrike rol in die uitvoering van die prediking (Floor 1987:8-11; Bartow 1997:44; Dingemans 2005:13; Van Dam 2007:82). Hiervoor word mense gebruik wat as gestuurdes, nie met hulle eie woorde of in eie krag of wysheid uitgaan nie, maar met die krag van die Heilige Gees. Dit is egter nie bloot 'n soort spiritualisme wat die mens in die proses ontken nie. Die prediker is en bly persoonlik betrokke by die werk van die prediking, ook wat die inhoud, aanbieding en taal daarvan aanbetref.

Die betrokkenheid van die Gees in die prediking kan in vier momente saamgevat word. Die Heilige Gees *openbaar* die inhoud van die prediking, *onderrig* die predikers en is self kragtig in die prediking *teenwoordig*, sodat Hy saam met die prediking *getuig* (Floor 1987:12 e v). Dingemans (2005:149) beskryf mense as God se mede-arbeiders, deurdadig hulle met hulle kundigheid ingeskakel word by die lewendmakende werk van die Gees. In die beweging van inspirasie tot by verkondiging is daar 'n noue verband tussen die werk van die Gees en die gebeure wat in die proses voltrek word.

In die effektuering van die heil deur die Gees is die rol en die plek van die Bybel as geïnspireerde Woord van God in die kommunisering van die evangelie belangrik. Die Woord word gehoor en verstaan deur die bemiddeling van die verligting deur die Heilige Gees. God kom tot mense in die Woord deur die werk van die Heilige Gees (vgl Runia 2001:34 e v; Stark 2005:458 e v). Die werk van die Gees word as intermediêr in die koms van die Woord beskou. Die Gees rus die mens toe met die oog op die menslike aandeel aan die koms van die Woord. Die praxis van God geskied deur die Gees. Hierin gebruik die Gees mense om die evangelie te kommunikeer deur hul vermoëns, persoonlikhede, rasionaliteit, kommunikasievaardighede en handelingskompetensies (Pieterse 1993:139). In die woorde van Vos (1996a:105): "Dit is die Gees wat bemiddel, skenk, wat prediker en

hoorder verlig met 'n christologiese gerigtheid sodat mens deur die Gees Christus kan sien en glo.” Die heilsmiddel van die Gees is die Skrifgeworde Woord wat van God se heilsbemoeyenis vertel. Die volle heil van God kom in die preek op ons af.

Die Gees skenk in die sirkel ook die geloof om die getuienis van die heil te kan glo. (vgl De Roest 2006:137). Moltmann (2000:145 e v) noem die Gees in die verband die “fons vitae” die bron van die lewe wat saam met Christus lewe gee en verlossing realiseer. Oor die inhoud van die prediking sou baie gesê kon word. Venter (1992:3) som die sentrale inhoud van die prediking op na aanleiding van 1 Korintiërs 2:10-13 as die “Godsopenbaring –i.c. die dieptes van God wat deur die Heilige Gees ondersoek en openbaar word.” Vir die verkondiging van hierdie “dieptes van God” word ‘n “kongruensie” tussen die gees van die prediker en die Gees van Christus vereis.

Die preek is die wyse waarop die Gees mense deur die saad van die Woord wederbaar(1 Pet 1:23,24) en van sy inwoning bewus maak (Vos 1996a:109). Daar is reeds gewys op die feit dat die Gees, volgens die reformatoriese beskouing, deur die Woord werk. Die woordgebondenheid van die Gees en die geesgebondenheid van die Woord (Pieterse 1993:135 e v) is ‘n belangrike aspek van die gebeure van die prediking. So ook is die afhanklikheid van die prediker van die Heilige Gees, waarsonder die arbeid rondom die verkondiging tot niks sou kom nie, ‘n noodsaaklikheid (vgl Floor 1987:16). In aansluiting hierby, hoort die beskrywing van De Roest (2006:139) van die besieling van die prediker as die werk van die Gees wat ook die hoorders tot verstaan beweeg. Hy benadruk die feit dat die werking van die Gees nie die medewerking van die prediker uitsluit nie, die hoorders moet ook antwoord op die verkondiging. God betrek nie alleen mense deur die Gees en woord om te verkondig nie maar ook om te reageer. Daar is ‘n wederkerigheid tussen God en mens in die erediens wat begin die inisiatief van God (Wepener 2009:191). Die werk van die Gees is die bekendmaking van die mag van God wat in en op die skepping werksaam is (Welker 1998:2).

Die Gees is die openbaarder van die skeppende krag van God, waardeur alle skepsels in ryk vrugbare, lewensinstandhoudende en beskermende verhoudinge kan bestaan. Hierin is die prediking instrumenteel in diens van die Gees in die bereiking

van die doel. Die kerk as ruimte waarbinne die gebeure geskied, die gelowiges aan wie en deur wie dit geskied, kan nie anders as om in afhanklikheid van die Gees te funksioneer nie (Polkinghorne & Welker 2000:119). Die hele proses wat rondom die prediking afspeel, vanaf die keuse van 'n teks, asook die eksegeese en die hermeneutiese proses is deel van, en onderworpe aan die werk van die Heilige Gees (vgl De Klerk 2007:188). Heitink et. al. (2000:60) beskryf hermeneutiese werk as werk wat moed en kritiese vermoëns, asook vertroue op die Gees van waarheid vereis. "...alle hermeneutiek is ten diepste pneumatologies van aard." Die werking van die Gees is onontbeerlik vir die prediking in terme van dit wat die prediking vooraf gaan sowel as in terme van dit wat volg op die prediking.

4.4.2. Die Gemeente as kommunikatiewe ruimte van die Gees.

Pieterse en Vos (1991:12 e v) gee 'n uiteensetting van die gemeente as kommunikatiewe ruimte. Onderskeid word gemaak tussen die kerk as die liggaam van Christus en Christus as die Hoof van die Kerk. Binne die Kerk as liggaam is daar ruimte vir mensewerk geïnspireer deur die Gees in gehoorsaamheid aan die Bybel. Die ruimte waarbinne die werk gebeur is die ruimte van die verbond, waarin die samesyn van God en mens uitdrukking vind.

Aan die verbond is daar 'n tweeledige dimensie, dit gaan van God uit, maar sluit nooit die menslike verantwoordelikheid uit nie (Pieterse 1993: 140), dit is die ruimte wat die Gees skep waarbinne die teonome wederkerigheid voltrek word. Die Gees is in die geloofsgemeenskap deur God se Woord en mense, skeppend werksaam (De Roest 2006:71 e v). Burger (1999:12) beskryf gemeentes as geestelike werklikheid. "Die gemeente is die volk van God, die liggaam van Christus, 'n skepping van die Gees." Pieterse (1993:140) wys ook op die belang van die gemeente as die ruimte waarbinne die Gees werksaam is. Die samesyn van God en mens vind veral in die gemeente plaas en dit word gedra deur die teenwoordigheid van die Gees by die gemeente. Die ontstaan van die gemeente kan toegeskryf word aan die verkondiging van die evangelie as die hart van die kerk (De Roest 2006:71).

Pieterse en Vos (1991:13) noem die gemeente 'n dialoogkerk aangesien mense in hulle verskeidenheid op verskillende maniere op die heil van God antwoord en reageer, moet die verskillende interpretasies met mekaar in gesprek gebring word.

Dialogo en argumentasie vind in die kragveld van die Gees as kommunikatiewe ruimte plaas (Pieterse 1993:141). Die gemeente is die skepping van die Gees waarbinne die parakleet in die besonder werksaam is met mense as medewerkers. In hierdie ruimte van die gemeente word die Gees beskryf as die subjek van die kommunikasie (Pieterse & Vos 1991:13). Dit is die Gees wat die ruimte skep vir menslike vryheid en kreatiwiteit. Dit is die Gees as “liefdesbode”, wat die liefdesband tussen God en die gemeente en die gemeente onderling, bepaal. Die gemeente is die “geestelike huis” waar die Gees saam met die gemeente woon. Dit is ook die huis waar die Gees mense aan die werk sit in diens van God. Dit is die ruimte waarin God deur die Gees in die preek aan die woord kom (vgl Cilliers 2004:136; Grözinger 2008:99).

4.5. Samevatting.

Die noue verband tussen die praktiese teologie en die werking van die Gees is duidelik aangetoon. De Wet (2005) se pleidooi om ‘n pneumatologiese basisteorie word beantwoord wanneer die praktiese teologie pneumatologies benader word.

Die pneumatologiese benadering van die praktiese teologie geskied vanuit Teonome Resiprositeit. Dit is die Godeïnisiëerde verhouding met mense, waarin mense deur God aan die werk gesit word met die onontbeerlike taak van die realisering van God se roeping of doel, deur middel van die duursame ervaring van die inwoning en inwerking van die Gees, wat aan en in mense van God se troos getuig (vgl Van Ruler 1969:181; Bohren 1971:76 e v; Rebel 1981:141; Vos 1984:278; Cilliers 1994:68; De Wet 2005:511)

Die prediking is deel van die opgaaf van die praktiese teologie waar mense deur middel van die verkondiging van die evangelie nuwe lewenshoop ontvang en realiseer. Die Gees vervul ‘n kardinale rol in en deur die prediker en hoorder, by wyse van die bekendmaking van, en die herinnering aan die boodskap van Christus in die preekgebeure.

Die rol van die Gees in die voltrekking van God se heilsplan soos uit die Ou en Nuwe Testamentiese gegewens afgelei, is duidelik tot dusver aangetoon. Die Gees is, as God se geestelike teenwoordigheid, die bemagtiger van mense in diens van God op

verskillende maniere. Die voortsetting van die heilsplan realiseer onder meer by wyse van die verkondigingstaak, waar mense as volledige mense met die krag en bystand van die Gees, in die prediking en die luisterprosesse aanwesig is. God se openbarings-, onderrig-, verkondigings- en getuienisrol deur die Gees in die prosesse, is aangetoon. Die Gees is wesenlik deel van die sirkel van die prediking vanaf die openbaring aan die prediker, tot by die praktiese realisering daarvan in die lewe van die hoorder. Die Gees is beskryf as die *fons vitae* van die openbaring wat deur die preekproses heen in die ruimte van die gemeente en die gemeenskap in die dialoog tussen God en mens voltrek word.

5. Nuwe ontwikkelings in die Pneumatologie.

Die wisselwerking tussen die huidige kultuur en lewenswêreld van moderne mense en die Christelike tradisie soos deur die kerk bewaar en deurgegee, noodsaak dat daar nuut gedink moet word oor die Christelike geloof (Dingemans 2005:2). Nie alleen word daar nuut gedink oor die Christelike geloof nie maar veral ook oor die pneumatologie.

Vanuit die metafisiese gesigpunt is daar weinig of selfs geen ruimte vir 'n konsep soos gees, hetsy die menslike of goddelike gees nie (Polkinghorne 2006:169). Hierdie stand van sake vereis aanpassing en verskuiwings in denke en benadering ook in die pneumatologie. Shults (2008:271 e v) wys op konseptuele verskuiwings op die terrein van die filosofie, wat impak maak op die denke in teologie en die wetenskap. Ontwikkeling in die gebruik en verstaan van die konsepte materie, persoon en krag, met die impak daarvan op pneumatologiese denke word deur Shults (2008) beskryf. Vondey (2009:3) wys op die metodologiese verskuiwings in die wetenskap wat in die twintigste eeu plaasgevind het. Skuiwe van die Ptolomese kosmologie na die Kopernikaanse kosmologie, word duidelik in die teologie na die Verligting gereflekteer. Die verskuiwing in wêreldbeskouing, met die kennis dat die aarde om die son wentel, se impak op filosofie en teologie, asook die invloed van Newton word as voorbeelde aangetoon. Vondey (2009:4) wys daarop dat die vervanging van die Newtoniaanse paradigma vir die fisika, met die model van relativiteit van Einstein nie in die teologiese denke gereflekteer word nie.

Vervolgens word aandag gewy aan voorbeelde van die verskuiwing wat in die teologie, op grond van veranderde filosofiese en wetenskapsbeskouings gemaak kan word. Aandag word geskenk aan die werk van Dingemans, Polkinghorn, Shults en Vondey. Die siening kan uiteraard nie volledig uitgepak word nie en dien bloot as voorbeelde van denke anders as die tradisionele wat tot dusver beskryf is. Die insigte word bloot opsommenderwys weergegee.

5.1. Die Pneumateologie van Dingemans.

Dingemans (2005:124 e v) maak onder meer gebruik van insigte en elemente van die prosesfilosofie van Whitehead, soos deur Cobb uitgewerk, in die formulering van sy pneumateologie. In die prosesteologie word daar nie uitgegaan van 'n teïstiese beskouing wat God buite of bokant die wêreld plaas, of as skepper of "motor" van die wêreld beskou nie. Ook word daar nie vanuit panteïstiese denke uitgegaan, waarin God en wêreld saamval, en waarin alles wat gebeur God se wil is wat net aanvaar moet word nie. Die uitgangspunt is eerder die van *panenteïsme*. Dit beskryf God se immanente transendensie. "God doordringt met zijn wezen onze wereld. God is verweven met onze wereld. Hy is er deel van, maar valt er niet mee samen." (Dingemans 2005:125).

Dingemans se Pneumateologie word gebaseer op die uitgangspunt van die eenheid van God (Dingemans 2005:128). Die beweging van die een God noem hy die "Roepende" (Dingemans 2005:130), wat sigself manifesteer in die skepping, heilsbemiddeling en vernuwing, van mens en wêreld. 'n Beter manier om van God te praat is in terme van God as "*ene Macht of het ene Pneuma*" (Dingemans 2005:131), wat bo, onder of agter die empiriese ervaring van die werklikheid staan, en personifieer word in die gestalte van Jesus. God is nie die *causa causarum* of die Almagtige vir Dingemans (2005:132) nie, maar die Roepstem wat roep, die Mag wat deur belofte en gebod mense in die toekoms in trek. "God is 'leven' en leven is de actualisering van het zijn, het proces waarin potentieel zijn tot actualiteit wordt." (Dingemans 2005:132).

Dingemans kyk na die Triniteit as 'n handelingstriniteit. Van die een God gaan daar 'n invloed uit op die wêreld wat God se Gees genoem word (Dingemans 2005:137).

Die Gees word nie as aparte persoon beskou nie maar as 'n "zijnswijse" of "werkswijze" van God waardeur die invloed op die wêreld uitgaan. Jesus was *uniek*, aangesien hy, vol van die *Geest* van God optree. Hierdie vol wees van die Gees van God onderskei hom van ander mense, hoewel hy steeds voluit mens gebly het. Selfs na sy dood blyk dit dat God steeds deur hom in mense werksaam bly. Die een God werk, volgens Dingemans (2005:137), deur sy Gees op verskillende wyses. Die een Gees, retrospektief beskou, werk in Christus, in Israel deur die profete, in die mens, die natuur en heel aan die begin ook in die skepping. Agter die Gees staan God wat die wêreld deur sy Gees beïnvloed.

5.2. Polkinghorne, die verstaan van God en die metafisika.

Polkinghorne sluit op verskillende maniere aan by die nuwe ontwikkelinge in die wetenskap deur kern begrippe en teorieë wat in die wetenskap geformuleer is, te benut in teologiese denke. Die onsekerheidsbeginsel van Heisenberg en die chaosteorie (vgl Polkinghorne 1998a:50 e v; 2006:174) vorm deel van Polkinghorne se verduideliking van die verstaan van God en geloof, in 'n wetenskaplike universum.

Wetenskaplike vooruitgang het die skynbare effek dat die verwagtinge van God en goddelike optrede binne die wêreld verminder. Polkinghorne (1989:5) gebruik die voorbeeld van droogte en reën. Daar was 'n tyd dat droogte beskou is as Goddelike straf en reën as Goddelike seën. In 'n wêreld waar die wetenskap ontdek en verklaar, word droogte sowel as reën, verklaar in terme van die invloed van die aarde se hitte uitstraling op see en atmosfeer. Hierdie natuurlike verklaring maak gebed as versoek en danksegging gevolglik oorbodig, aangesien reën en droogte natuurverskynsels geword het. Die vraag ontstaan na die verstaan van die rol en plek van God in die moderne wetenskaplike wêreld. Werk God los van, of buite die natuurwette om as 'n soort van "intervensionist" God (Polkinghorne 1989:6), die "divine clockmaker" wat van tyd tot tyd inmeng of betrokke raak om die wysers van die werkende horlosie (die aarde) te verstel? Of is God aktief teenwoordig binne die natuurlike wetmatigheid? Dit is die taak van die teologie, volgens Polkinghorne, "to show the mutual consistency of these differing kinds of involvement and so to exhibit the underlying harmony that enables them to be spoken of as acts of the one and

true God” (Polkinghorne 1989:7). Die verwagting van standvastigheid en ordelikheid kan egter tot rigiditeit lei, wat in sekere vaste patrone sekere reaksies van God verwag.

Die verwagting dat God algemeen betroubaar sal wees kan ook daartoe lei dat God heeltemal ontmagtig word ten opsigte van individuele gebeure. Dit maak van God niks meer as ‘n deïstiese instandhouer van die natuurprosesse nie. God is egter meer as instandhouer, meer as die abstrakte God van die natuurlike teologie.

Polkinghorne (1989:10) beskryf God as die lewende God wat aan die Israel en sy kerk bekend word deur die Heilige Gees.

Die Heilige Gees waardeur God aan Israel en die kerk bekend word, het ‘n bepaalde verborge kwaliteit. Die verborge teenwoordigheid van die Gees word deur Polkinghorne (2006:170 e v) aangespreek. Die benaming *deus absconditus*, is ‘n gepaste benaming vir die Gees as verborgene. Omdat die werking van die Gees nie altyd sigbaar is nie kan die idee ontstaan dat die Gees afwesig is. Polkinghorne gaan uit van die siening dat die Gees, hoewel soms versluier, steeds teenwoordig is as die Gees van waarheid in omstandighede waar waarheidsoekende gemeenskappe bedrywig is. Wanneer die wetenskaplike, na ‘n periode van rus tot skielike insig kom, beskryf Polkinghorne (2006:172) dit as die werking van die versluisde Gees van waarheid.

Polkinghorne (1998a, 2006) gee aandag aan die verstaan van God aan die hand van modelle uit die wetenskap. God is nie soos een of ander natuurwet in die Newtoniaanse wetenskapsleer, wat onveranderd bly ongeag die konteks nie. Volgens twintigste eeuse wetenskap is daar baie intrinsieke onvoorspelbaarhede inherent aan die prosesse in die fisiese wêreld. “...quantum theory....permits us only to assign probabilities for the observed outcomes of quantum events” (Polkinghorne 1998a:51). Nog ‘n betekenisvolle ontdekking van die wetenskap is die identifisering van “widespread sensitivity to minute details of circumstance displayed by those many systems whose behaviour is called ‘chaotic’.” Die chaos teorie gaan uit van ‘n bepaalde sensitiwiteit in sisteme en word beskryf aan die hand van die voorbeeld van die vlinder se vlerkslag iewers in ‘n woud wat ‘n lugbeweging veroorsaak, wat indien dit groei en toeneem ‘n orkaan elders kan veroorsaak, “...infinitesimal

differences in the initial state of a chaotic system can exponentiate to produce increasingly radically divergent consequences.” (Polkinghorne 2006:174). Nogtans is toekomstige gedrag van die sisteem nie heeltemal toevallig nie, aangesien orde en wanorde in subtiele patrone verweef word wat toekomstige gedrag toeganklik maak binne die sisteem. Die wetenskap se beeld van die werklikheid is nie ‘n helder beeld nie maar uiteindelik onverwags dof.

Polkinghorne werk na ‘n verklaring wat die Gees nie net sigbaar maak in onverwagse diskontinue vertonings van krag nie, maar ‘n Gees wat deurlopend teenwoordig en aktief betrokke is in die ontstaan en voortbestaan van die kosmos. ‘n Verklaring wat nie teenoor die ontdekkings van die wetenskap gestel word nie, maar juis saam met die wetenskap ‘n beskrywing van God se werking in die kosmos oordink.

5.3. Pneumatologie en materie, persoon en krag

Shults (2008) pas die ontwikkeling in die gebruik en interpretasie van die konsepte van materie, persoon en krag, in die pneumatologie toe.

5.3.1. Materie

‘n Dualisme in die verstaan van die verhouding van die materiele en die geestelike wêreld, plaas materie en gees naas mekaar in ‘n verhouding, waarin die een nie op die ander invloed het nie. Die hantering van die verhouding loop uit op twee moontlike resultate, óf ‘n deïstiese teenstelling tussen die materiele en die geestelike, óf ‘n sameflansing van die konsepte as een substansie (panteïsme) (Shults 2008:273).

In die hedendaagse fisika word materie beskou as substansie wat dinamies verbind is deur die konsep van energie. Ruimte, tyd, materie en energie word saam beskou in velde van energie, wat as fisiese vorme ervaar word. ‘n Pneumatologie waarin die Gees verstaan word as “an all-embracing and all-pervading dynamic presence, in which all creaturly spatio-temporal forms of energized ‘material’ live and move and have their being, invites more relational, holistic, and embodied practices in spirituality.” (Shults 2008:284).

5.3.2. Die konsep van persoon.

Die manier waarop die konsep *persoon* verstaan word, word terug gevoer na die eerste eeue na Christus. 'n Persoon word beskou as individuele substansie van rasonale aard, wat beskik oor intellek en wil as eienskappe in die individuele siel. Die siening word aan Boetius en Augustinus toegeskryf (Shults 2008:276). Die beskouing van God in terme van persone vind uiting in die Triniteitsleer. Sieninge van God as 'n persoon met verskillende modi van optrede gee aanleiding tot Modalisme. Die persoonsbeskouing gee aanleiding tot die formulering van die verstaan van die Gees wat van die Vader en die Seun uitgaan. Die moderne psigologie dink oor persone in terme van verhoudingskonsepte. Moderne beskouinge van persoon dink nie meer aan geïsoleerde individu en hulle rasonale kapasiteit nie. "Personhood is mediated by relations to others within systems of relations." (Shults 2008:277). 'n Pneumatologie waarin die Gees verstaan word as in 'n verhouding tot Vader en Seun, wat mense verwelkom in die "divine community", behoort aanleiding te gee tot sensitiviteit in sosiale verbande tussen mense (Shults 2008:285). 'n Voorbeeld van die beskouing en die toepassing daarvan word by Thiselton (2007:456) aangetref waar die Triniteit in terme van verhoudingskonsepte geformuleer word.

5.3.3. Die konsep van krag.

Volgens die meganistiese liniêre beskouing van natuurlike beweging, sal 'n oorsaak of krag in die verlede, die huidige en toekomstige toestand van iets bepaal. Binne die raamwerk van die beskouing, is dit eenvoudig om 'n plek aan 'n geestelik krag in die kosmos toe te skryf as veroorsakende faktor van gebeure. Die toepassing van die verstaan van veroorsaking op die goddelike, lei tot die metafoor van 'n horlosiemaker-God wat die skepping ontwerp en in beweging bring waarna hy terugstaan (Shults 2008:280). In die moderne filosofie word ruimte vir meer dinamiese, nie- lineêre en holistiese konsepte van krag en beweging geskep. Massa en beweging word geïntegreer in energiegelde ($E=mc^2$). "...this opened up new possibilities for conceptualizing the human experience of temporality and causation." (Shults 2008:280). Die teologie wat vasgevang is in die konsep van 'n

veroorsakende faktor in die verlede, is geneig om die krag van die Gees deterministies te verstaan. Shults gebruik die voorbeeld van die sistematiesing van die geloof in die heilsorde, waar die gelowige deur sekere stappe beweeg wat 'n oorsprong in die verlede het. 'n Nuwe beskouing van tyd gee nuwe insig in die verhouding tussen die eskatologiese teenwoordigheid van die Skepper-Gees en die toekomstige skepping. Die nuwe benadering sal lei tot 'n pneumatologie waarin die Gees verstaan word as die “promising presence of Eternity to time, constituting the creaturely experience of temporality precisely by calling all things to share in the absolute Beauty of God” (Shults 2008:285). Hierdie pneumatologie sal mense uitnooi tot deelname in vorme van spiritualiteit, wat die toekoms oopsluit as gawe om mense as agente van hoop te bevry.

Om die vernuwing in die pneumatologie te bewerk, beskryf Shults (2008:285 e v) drie noodsaaklike uitdagings. Die eerste is die uitdaging om die verhouding tussen God en wêreld sodanig te verwoord dat dit nie in die dualisme van deïsme, of die monisme van panteïsme vasval nie. In die verband word hulp gevind in die “apophatic theology”, wat God nie in terme van een bepaalde tipe van wese of substansie definieer in vergelyking met, of in kontras tot geskape wesens nie. Dit lei tot die beskrywing van God in terme van die Onvergelykbare Teenwoordigheid “that is closer to us than we are to ourselves” (Shults 2008:285).

Die tweede uitdaging gaan oor die vermyding van Modalisme en Triteïsme. “...we ought to move beyond thinking of the three ‘persons’ of the Trinity as three repetitions of the same kind of rational individual, who happen to take different roles.”(Shults 2008:285).

Die derde uitdaging word beskryf as “...depicting the power of the divine Spirit in a way that escapes the constraints of early modern fatalism and volunterism...” sonder om uitsig te verloor van die idee van God as die absolute grond van alles (Shults 2008:286).

5.4. Pneumatologie, Newton en Einstein.

Vondey (2009) voer aan dat pneumatologie, sedert Einstein, in 'n ander kosmologiese raamwerk verstaan moet word. Hy beskryf Newton se filosofie wat oop is vir die integrasie van God as die “ultimate cause of all phenomena in the

physical universe” (Vondey 2009:7). Newton beklemtoon twee aspekte van die natuur naamlik “absolute time and space” en die relatiwiteit van tyd en ruimte wat geld van beweging. “...relative time ‘is any sensible and external measure of duration by means of motion’ and relative space is defined as ‘any movable measure of dimension’ of absolute space” (Vondey 2009:8). Ruimte is daardie spasie wat ‘n liggaam volmaak en beweging is die verandering van posisie van ‘n liggaam van een relatiewe plek na ‘n ander. Hierdie ruimte en tyd is die universele verwysingsraamwerk van alles wat bestaan, en kan deur middel van ‘n liniaal en ‘n horlosie gemeet word.

Tyd en ruimte is kenmerke van alles wat bestaan, ook van God as Ewige en Alomteenwoordige. Daar kan gevolglik geen leë ruimtes of tye bestaan nie, aangesien God altyd oral teenwoordig is (Vondey 2009:9). Newton se anderse, transendentale God verkeer in interaksie met die werklikheid deur middel van “an agent...the alchemical spirit, charged with animating and shaping the passive matter of the universe.” (Vondey 2009:11).

Hierteenoor word Einstein se interpretasie werklikheid beskryf. Teenoor die siening wat ruimte en tyd as “absolute, nonmaterial coordinates of the physical universe” beskou, sien Einstein die universum as onbeperk (Vondey 2009:13). Die relatiwiteitsteorie van Einstein postuleer dat “the properties of space and time are not independent of the material universeEinstein postulates a codependent spatiotemporal universe” (Vondey 2009:13). Ruimte en tyd kan gevolglik nie bloot met lineaal en horlosie gemeet kon word nie. Die algemene relatiwiteitsteorie verbind die uitdying (extension) van ruimte tot die duur van tyd (Vondey 2009:14), en die konsep van krag word deur die konsep van veld vervang(Vondey 2009:15).

Einstein se gedagtegang laat nie veel ruimte vir God nie (vgl Vondey 2009:16). Die antropomorfiëse beskouing van God word as bron van konflik tussen wetenskap en godsdiens beskryf met die gevolg dat Einstein eerder kies vir ‘n “cosmic religious feeling”, wat as ‘n vorm van panteïsme beskryf word (Vondey 2009:16). Dit gaan in essensie oor die teenwoordigheid van God in die kosmos. Einstein se verbintenis van “space-time and matter” plaas God buite die fisiese realiteit. Einstein se panteïstiese godheid se teenwoordigheid word as ‘n “superpersonal”

teenwoordigheid beskryf. (Vondey 2009:17). Hierdie beskouing staan in kontras met 'n trinitariese beskouing van God, wat die persone in verhouding tot mekaar stel. Die Godsbeeld van Einstein, skets 'n rasonele God wat in die natuurwette verstaan kan word. "The immanentist, unitarian, impersonal, and pantheistic qualities of Einstein's universe stand in stark contrast to the transcendent, trinitarian, and personal structures of classical theism." (Vondey 2009:17).

5.4.1. Die konsep van gees by Newton en Einstein.

In Newton se terme kan die bestaan van God nie sonder die konsepte van tyd en ruimte beskryf word nie. "The supreme God is an eternal, infinite, and absolute perfect being..." (Vondey 2009:18). God bestaan volgens Newton, oral en altyd, binne dieselfde ruimtelik-temporele raamwerk. 'n Uniforme en universele eter word beskou as die intermediêr van God. "The world is formed and shaped by a cosmic *pneuma* or ether" (Vondey 2009:20). Die moontlikheid van direkte goddelike betrokkenheid in die skepping is sentraal tot die verstaan van gees by Newton. Daar is 'n direkte kousale verband tussen God se bestaan en die aktiwiteit van die kosmos deur 'n lewende gees (vital spirit), "only spirit could penetrate to the centers of bodies without causing retardation.... the divine Spirit is responsible for the conformity and coherence of life, even if it is not possible to determine this Spirit as the ultimate cause of all things"

Pneumatologie in terme van Newton beskryf die Gees as 'n noodsaaklike komponent vir 'n natuurfilosofie. Die Gees is die intermediêre agent van die transendente God in die skepping, die universele beginsel wat teenwoordig is in alle natuurlike verskynsels. Die Gees is interne medium van onbepaalde tyd en ruimte, 'n "cohesive and conforming force in nature" (Vondey 2009:22).

Einstein se relativiteitsteorie vervang Newton se *koördinate* van tyd en ruimte met die *simmetrie* van tyd en ruimte, en die konsep van kragte met die veldteorie, 'n verskuiwing wat berus op die verhouding tussen ruimte- en- tyd -kontinuum en materie. Einstein verwerp die meganistiese beskouing wat natuurlike verskynsels reduceer tot die kragte wat tussen die partikels bestaan. Newton se eter was die sentrum van alle kragte wat in die universum werk (Vondey 2009:23). Einstein's

special theory of relativity stripped the ether of its fundamental mechanical quality, immobility, and in so doing made the ether unnecessary (Vondey 2009:23).

Vondey dui 'n aantal Pneumatologiese implikasies vanuit die siening van Einstein aan. Die universum soos deur Einstein beskou laat nie ruimte vir iets soos Newton se "divine agent" of 'n kousale verhouding tussen God en die fisiese universum nie. (vgl Vondey 2009:25). Einstein se eie religiositeit "consists in a humble admiration of the infinitely superior spirit that reveals itself in the little that we ... can comprehend of reality. Einstein's cosmology endorsed neither an atheistic concept of reality nor the pneumatological perspective of Christian theism. The "spirit" he admired was the rational order of the universe." (Vondey 2009:26).

Die basis van 'n pneumatologie in Einstein se verstaan van die universum bestaan vir Vondey (2009:26) daarin dat gees 'n noodsaaklike komponent in die wetenskaplike onderneming is. Gees is die rasonale orde van die universum, die "universal principle" van natuurlike verskynsels. Gees word beskryf as die simmetrie van die ruimte-tyd-kontinuum, 'n bestaan wat geen fisiese of materiele werklikheid besit nie. Gees is binne die raamwerk van Einstein bloot 'n ordeningsbeginsel van bestaan, nie die lewensbeginsel van alle aktiwiteit nie (vital principle). Gees kan beskou word as goddelike essensie eerder as goddelike persoon. Enige antropomorfe eenskappe is trouens onversoenbaar met die gedagte aan gees volgens Einstein. Trouens God en God se Gees is grootliks onversoenbaar met die perspektief van Einstein (Vondey 2009:27) .

Vondey (2009:27) beskryf die verstaan van die Gees in terme van vyf paradigmaskuiwe wat die denke van Einstein teweeg bring. Die skuiwe is belangrik vir 'n pneumatologie na aanleiding van die erfenis van Einstein se "superpersonal, nonetherial, and nonsubstantial spirit" binne 'n algemene kosmologiese raam. Die verstaan van die transendente karakter van die goddelike natuur, die Triniteit en die beskrywing van gees as persoon word as besondere uitdagings in die verband beskou.

- *Orde*. Die uitdaging om gees binne die kosmiese orde te inkorporeer, beteken dat die gedagte aan 'n transendente God as eerste oorsaak van die

kosmos, laat vaar moet word. 'n Pneumatologie moet die funksionering van die Gees binne die geskape werklikheid asook binne die kousale verhouding van God en kosmos, indien kousaliteit gehandhaaf word, beskryf. In die verband voorsien Vondey 'n metodologiese uitdaging tot vorming van pneumatologie as interdisiplinêre en trans-teologiese dissipline. Op konseptuele vlak moet die werking van die Gees verstaan word in terme van orde, organisasie, harmonie, wanorde, chaos en diskontinuiteit.

- *Rasionaliteit* (Vondey 2009:28 e v). Wanneer rasionaliteit pneumatologies beskou word, gaan dit nie om 'n gelykstelling van die Gees met die kosmiese rasionaliteit nie, maar eerder “to discover the role of the Spirit in the origin, availability, and distribution of reason in the physical universe.” Menslike rede, verbeelding en verstaansvermoë moet ingespan word om die dualisme gees-vlees aan te spreek in die pneumatologie. Dit vra dat die rol van die Gees in die oorsprong, beskikbaarheid en rede in die fisiese wêreld ontdek word. “Rationality is therefore an essential aspect of integrating the miraculous into a theology of nature.” (Vondey 2009:29).
- *Relationality* (verhoudings). Die uitdaging aan die pneumatologie is om te bepaal hoe die Gees betrokke is in die verhoudinge van al die “constituents of creation”, op beide die kosmiese vlak, en die vlak van partikels. Die klem is die verhoudinge nie die tradisionele teïstiese idee van wese, of die wetenskaplike benadering van objekte nie. Dit gaan om die Gees as persoon. “...understanding of the property of the Spirit as person in terms of the rationality of the universe can be complemented by the personal presence of God's Spirit in the world and in the creature” (Vondey 2009:30). Dit gaan nie net om die interne trinitariese verhouding tussen die persone nie, maar die manier waarop 'n relasionele kosmos in verhouding met God bestaan. “...an interpretation of Spirit in a relational way tells us not only about God *in se* and God *quo ad nos* but also about the *opera Dei ad extra* as they relate God to creation and, through creation, God to himself.”(Vondey 2009:31).
- *Symmetry*. Die begrip simmetrie is teologies vreemd. Die beskouing van gees in Newtoniaanse terme vertoon 'n dualisme aangesien dit beide ewig en

stofflik voorgestel word. In Einsteinse terme is die kosmos 'n eenheid van vorm en bestaan. "This unity is described primarily in terms of the symmetry of the natural world and with no recourse to a concept of the supernatural." (Vondey 2009:31). Die simmetrie word onderskei op grond van die rasonale orde van die kosmos, en van die verhoudingsgeaardheid van die natuurlike verskynsels binne die ruimte-tyd-kontinuum. Teologies beskou dra die begrip simmetrie nie net by tot die verstaan van die reëlmatigheid van die geskape werklikheid nie. Fisika dien as bron vir die ontwikkeling van beginsels terwyl die teologie die gevolge daarvan interpreteer. "Pneumatology is in a unique position to make the status of symmetry in contemporary cosmology more explicit in terms of the biblical witness of the ubiquity of the divine Spirit." (Vondey 2009:32).

- *Movement* (Vondey 2009:34). Die teologie beskou God as die beweging van die kosmos en gee nie as sodanig aandag aan die beweging van God self nie. Die transendente God, volgens die Newtoniaanse uitgangspunt, bestaan onafhanklik van die skepping en die beweging van die skepping. Die begrippe transendent en immanent word volgens Vondey afgelei binne die beeld van 'n statiese universum. Die Gees is tegelyk die beweging *van* die kosmos sowel as beweging *in* die kosmos. Die Gees is "both mover and moved, subject and object of creation" (Vondey 2009:34). Ruimte-tyd relativiteit open die weg vir 'n dinamiese integrasie van die Gees in die kosmos. Die aan en afwesigheid van God kan verstaan word in terme van simmetrie-skepping of simmetrie-verbreking. Vondey stel die begrip *kenosis* as rasonale beweging van God, wat simmetrie van die skepping met God herstel. 'n Newtoniaanse uitgangspunt maak net voorsiening vir *kenosis* na buite, terwyl die beweging na binne nie deel is van hierdie ruimte en tyd nie. Skepping is 'n simmetrie vormende gebeure. In die verstaan daarvan is God basies nie geaffekteer deur die gebeurtenis nie. Wat die verstaan van *beweging* aan die proses verander is die heen en weer beweging waar dit nie net gaan om 'n uitgaande *kenosis* nie maar ook 'n terugkerende *kenosis*. "...the *kenosis* of the Spirit can be seen as a movement of God away from God that always seeks to return to God. In the act of giving, the Spirit does not abandon God but moves from God into creation in order to create and

sustain that creation and eventually to return creation to union with God.”(Vondey 2009:35).

Uitdagings vir die pneumatologie is die integrasie van God se Gees as “order, rationality, relationality, symmetry, and movement” in die tradisionele teïstiese konsepte van *transendensie* van die goddelike, *Triniteit* van God en die *persoon* van die Gees. “The contemporary task is to understand the Spirit in the physical universe, rather than the metaphysical; in time, rather than the eschaton; in space and matter, rather than the supernatural; in movement, rather than in presence.”(Vondey 2009:36).

5.5. Samevatting.

Die nuwere denke stel die uitdaging aan die pneumatologie om anders en nuut te dink oor die verstaan van die Gees. Dingemans se beskrywing van die verstaan van God as die Roepende, laat 'n leemte in terme van die beskrywing van die rol van Jesus Christus daarin. Dingemans se beskrywing van Jesus as buitengewoon begaafde mens, sal moeilik inslag in 'n tradisionele Christelike teologiese raamwerk vind. Dit laat die gedagte ontstaan van Jesus as 'n half-god. God raak op teïstiese manier betrokke by die skepping en leef geestelik voort in die gedagtes van volgelingen na sy dood. Die transendente word juis in die panenteïsme oorkom deur die immanensie van God in Jesus deur die Gees 'n regmatige plek te gee, sonder om dit te oorbeklemtoon. Die aansluiting by die prosesteologie lei daartoe dat God juis in sy immanensie binne die skeppingsproses vasgevang word as gevangene in sy eie skepping. Op 'n ander manier gaan dit juis om die deïstiese siening van God wat skep en dan die skepping aan eie lot oorlaat, te oorkom.

Die verskuiwing na die beskouing van God as Gees, die Roepende, oorkom die probleme wat met die omskrywing van die begrip persoon ondervind word. Dingemans beweeg weg van die tradisionele beskouing van God in trinitariese terme en beskryf die werking van God in terme van bestaanswyses van God as Gees.

Polkinghorne se agtergrond in die wetenskap stel hom in staat om teorieë wat vreemd aan die teologie is in te span met die oog op 'n nuwe verstaan van God. Die

konsepte waarmee hy werk is kompleks en self moeilik verstaanbaar vir iemand buite die veld van die quantum fisika. Polkinghorne dink in ander kategorieë as teïsme en deïsme oor God. Deur die toepassing van die onsekerheidsbeginsel van Heisenberg kan God se skynbare afwesigheid of onaktiwiteit in die kosmos, anders verwoord word. Chaos teorie toon die noue verbande tussen die elemente van die skepping as sisteem aan, en bied insig in die manier waarop sisteme, waarvan God ook deel is, funksioneer. Polkinghorne stel God teenwoordig as liefdevolle God deur sy Gees, ook in die ruimtes waar die moderne wetenskapsbeskouing geen ruimte vir God laat nie. Die moontlikheid om na aanleiding van die wetenskaplike teorieë oor die aard van lig as golf en partikel op meer as manier na 'n saak, in die geval die pneumatologie, te kan kyk, is 'n wins in die denke van Polkinghorne

Die benadering tot pneumatologie vanuit die verskuiwings in die konseptualisering van Persoon, materie en krag bring die belang van die impak van wetenskaplike ontwikkeling op teologiese denke opnuut na vore. Die verandering in die verstaan van die konsep van persoon vanaf 'n individuele rasonale substansie tot 'n verhoudingswese, bring 'n persoonlike karakter tot die verstaan van God. In die verstaan van God as Triniteit bring dit die verhouding tussen die lede van die Triniteit op nuwe manier ter sprake, en dit beklemtoon die potensiaal van 'n nader verhouding tussen God en mens. Die persone in die trinitariese verstaan van God is persone wat in verhouding staan en ook in verhouding tree.

Die dualisme tussen die vleeslike en geestelike wat in deïstiese of panteïstiese terme verwoord word, word deur die dinamiese werking van die Gees opgehef. 'n Pneumatologie wat die opheffing ernstig opneem vra om relasionele, holistiese en beliggaamde geestelike praktyke.

Die verskuiwing van die beskouing van krag vanaf 'n lineêre Newtoniaanse konsep van krag as veroorsakende gebeure in die verlede, tot die beskouing van krag as dinamiese, nie-lineêre, holistiese konsep as energieveld, bevry teologie van 'n deterministiese beskouing. Krag as geestelike begrip is nie meer bloot die veroorsakende faktor in die verlede nie, maar juis die dinamiese teenwoordigheid van God in die hede. Die Gees as krag van God was nie net skeppend teenwoordig

aan die begin as veroorsaker nie, maar is in die hede dinamies teenwoordig in die ontsluiting van mense, om draers van hoop te wees.

Pneumatologie oorkom die dualisme van vleeslike en geestelike en dink in terme van die Gees as persoon in relasionele verband, die krag van God in die hede wat mense tot 'n hoopvolle lewe begelei.

Die verrekening van die denke van Einstein vir die hedendaagse pneumatologie is 'n uitdagende vraagstuk. Die teorieë is in meeste opsigte nie alleen vreemd aan die teologie nie maar ook 'n rasonale uitdaging. Teenoor die transendente, trinitariese Godsbeeld wat 'n persoonlike God in teïstiese terme beskryf, staan Einstein se Godsbeeld as 'n immanente, unitariese, onpersoonlike God wat in panteïstiese terme beskryf kan word.

In die Newtoniaanse wêreld van absolute tyd en ruimte is God die oorsaak van alles, en oral en altyd dieselfde. Daar is 'n kousale verband tussen God en die universum. In die Einsteinse wêreld van relatiewe tyd en ruimte is God nie afhanklik van, of buite die universum nie. God is nie 'n materiele of fisiese realiteit nie. Daar is nie ruimte vir 'n kousale verband tussen kosmos en God nie, geen persoonlikheid nie, net 'n essensie, 'n universele beginsel.

Vondey se vergelyking van die Newtoniaanse en die Einsteinse beeld of beskrywings van God en Gees, dui aan hoedat die raamwerk van waar denke oor God benader word, 'n impak op die uitkoms sal hê. Dat Einstein nie in die eerste plek besig was met teologiese denke maak die beoordeling van die standpunt oor God wat aan hom toegeskryf word, moeilik. Tog het sy wetenskapsbeskouing 'n omvangryke impak en behoort teologie ook vanuit hierdie raamwerk beoefen te kan word.

Vondey se hantering van die vyf paradimaskuiwe se impak op teologiese denke oor God en die Gees van God, gee aanduiding van die koersverandering wat 'n ander wetenskapsparadigma vereis. Alternatiewe denke oor God in terme van die begrip *orde* bring God en die Gees tot binne die geskape werklikheid. Binne die vyf momente kan vrae gevra word oor die verstaan van die Gees binne die terme van orde, rasionaliteit, relasionaliteit, simmetrie en beweging. Hoe raak die ordebeginsel

die verstaan van die Gees van as immanente teenwoordige wat deel is van die kosmos? Hoe kan die Gees in terme van die rasionaliteit van die kosmos as oorsprong, beskikbaarheid en rede van die fisiese bestaan beskou word? Wat is die verskillende elemente van die kosmos se verhouding tot die Gees? Hoe is die Gees op simmetrie-skeppende of simmetrie verbrekende wyse binne die kosmos werksaam? Hoe kan die Gees as beweging in die kosmos en beweging van die kosmos verstaan word?

6. Samevatting

Die verkenning van die pneumatologie uit die hoek van die Bybelse perspektief, die belydenis perspektief en die praktiese teologiese perspektief het 'n klomp gegewens en gedagtes gegenereer wat tot 'n logiese eenheid saamgebring moet word. Dit was in die verkenning slegs moontlik om die oppervlak van die omvangryke tema aan te raak. Vervolgens moet die gegewens gesistematiseer en georden word aan die hand van die ontluikende temas.

Die volgende temas word onderskei vanuit die geheel:

- Die verstaan van die prediking.
- Die werk van die Heilige Gees met mense.
- Die ruimte waarbinne die Gees met mense werk.
- Die Gees en die Woord.
- Die Gees en Christus.

Met die inleiding tot die studie is pertinente vrae gevra. Wanneer die lens van die prediking op die voorafgaande fokus kom die vrae weer ter sprake. Sommige van die vrae het reeds 'n aanpassing ondergaan deur die proses waarin die literatuur verken is. Die volgende staan uit as sentrale vrae.

- Wat is die rol van die Heilige Gees in die prediking?
- Kan daar reeds op die stadium enige ruimte gevind word vir kreatiwiteit en indien wel hoe lyk daardie ruimte en hoe word dit aan die prediking gekoppel? (vgl Lanser 2007 en Van Dam 2007)
- Hoe verstaan praktiese teoloë die werking van die Gees?
- Wat is die verband tussen God se werking en menslike kreatiwiteit?

- Watter rol word aan die Heilige Gees toegeken in proses van die preek?

6.1. Die verstaan van die prediking

Vanuit die denke oor die prediking in die studie tot dusver word die volgende momente by wyse van samevatting geformuleer. Die doel daarvan is om die lens van prediking te slyp met die oog op die beskouing van die werk van die Heilige Gees daarin. Vanuit die literatuur is dit duidelik dat daar 'n aantal verskillende gesigspunte aan die prediking verbonde is soos dit met die frase “die prediking dien...” of “die prediking is...” beskryf word. Daar is ook verskillende momente gevind wat die doelwit, wese, inhoud en bedieningsinstrument van die prediking beskryf. In die volgende paragrawe word 'n kernagtige samevatting geformuleer van die verskillende elemente.

Die prediking is beskryf as die bekendmaking, formulering of verwoording van die evangelie vir die tyd en die kommunisering daarvan (vgl De Klerk 1977:9; Pieterse 1979; Pieterse 1986; Cilliers 2004; Lose 2008:52 e v). Anders gestel prediking staan in diens van die teologie in die sin dat die Woord daardeur aan die woord kom en dat mense daarin tot verstaan van die Woord gebring word.

'n Kern begrip wat in verband met die prediking gebruik word is die begrip *ontmoeting*. God ontmoet mense, die gemeente, die wêreld in die prediking sodat gesprek plaasvind. Die gesprek lei tot 'n horisonsversmelting tussen die horisonne van God se Woord in die teks en die hede van die menslike horison (vgl Pieterse 1979). Die ontmoeting vind binne die konteks van die gemeente plaas (vgl Vos 1996:238 e v; Cilliers 2004:136 e v; Grözinger 2008:99).

Aan die prediking is bepaalde doelwitte toegeskrywe. Naas die bekendmaking en kommunikasie-temas dien die prediking die voortbestaan van die gemeente, die gelowiges se verhouding en ervaring van God in die geloof, die deelname van die gelowiges aan God se plan met die wêreld en God se vernuwingswerk deur die Gees (vgl Vos 1996b).

Enkele van die kern begrippe wat met die wese van die prediking in verband gebring is, dui aan dat die prediking ten doel het om die boodskap van God of die Woord van God, *bekend te maak, te kommunikeer, tot verstaan te bring en aan die woord te stel*. Die objek van hierdie handeling is die wêreld, die gemeente, mense. Dit is, soos reeds aangedui, doelgerigte handeling. Die persoon wat bekend maak en die wyse waarop die bekendmaking geskied is telkens God of die Gees van God, sodat die prediking as instrument van God of instrument van die Gees dien.

Een van die kern elemente van die prediking is die Woord van God, of soos dit ook beskryf word, die evangelie soos dit in die Bybelse verhale gedra word. Dit word telkens duidelik uit die gegewens oor die prediking dat die element wesentlik is in al die verskillende beskouinge wat nagegaan is (vgl Pieterse 1979; 1993; 2004; Vos 1996; De Roest 2006; Stark 2005).

Naas die sentraliteit van die Gees en die Woord in die prediking vervul die persoon van die prediker 'n belangrike rol. Die belangrikste tema of beskrywing van die persoon is dat die prediker onder leiding van, of in diens van die Heilige Gees optree. Prediking en prediker staan vierkantig binne pneumatologiese konteks.

6.2. Die werk van die Heilige Gees met mense.

Vanuit die opsomming van die werk van die Gees in die Ou Testament blyk dit dat die Gees mense beweeg en in beweging bring (vgl Vos 1985). Die Gees vergestalt die teenwoordigheid van God (vgl Gaybba 2004) as God self, en dien om mense te bemagtig en met gawes toe te rus sodat God se wil gerealiseer kan word (vgl Burger 1999). Ook in die Nuwe Testamentiese verstaan van die optrede van die Gees onder mense, staan die bemagtiging en toerustingswerk van die Gees duidelik uit. Die beweging en aansporing van mense na 'n nuwe situasie is ook as deel van die werk van die Gees uitgewys (vgl McIntyre 1997 en De Roest 2006).

Die toepassing van die uitsprake in die prediking kan in die volgende lyne gedoen word. Die teenwoordigheid van die Parakleet as *helper, trooster, advokaat* en voortsetter van die werksaamheid van Jesus, is 'n belangrike insig vir prediking wat besig is met die verkondiging van die evangelie van Christus. Die werksaamhede

van die Parakleet kan teenwoordig gestel word in die aanloop tot en in die proses van die prediking. Die funksie van die Parakleet om te herinner aan, en te onderrig in die woorde van Jesus is weselik tot die prediking as verkondiging van die evangelie. Prediking sou as getuienislewering bestempel kon word, waar die Parakleet as betroubare getuie wat inspireer met waarheid tot getroue getuienis, funksioneer. Die Prediking kan as troosgebeurtenis vir mense binne die nood van die alledaagse lewe in die wêreld beskou word. Hierin funksioneer die troos van die Parakleet ten opsigte van die geestelike nood van skuld, die versekering van geregtigheid in Christus en die afhandeling van die oordeel oor die owerste van die wêreld.

Die prediking kan ook beskryf word as 'n toerustingsgeleentheid. In die verband is die Parakleet, as gids en begeleier van die waarheid, as instrukteur wat onderrig en toerus, se persoonlike teenwoordigheid basis van die funksie van die prediking. Elkeen van die verskillende dimensies van die werksaamheid en die teenwoordigheid van die parakleet, kan in die konteks van die prediking sinvol aan die orde gebring word. Die Parakleet Gees kan as die draer en die ondernemer van die preekgebeure bestempel word.

Die kerk bely oor die begin van die geloof in mense, dat dit die Heilige Gees is wat mense laat deel aan die verlossing en die troos in Christus (vgl Heidelbergse Kategismus vraag 53). Dit is die Gees wat mense tot geloof in, en kennis van God bring (vgl McIntyre 1997). So is dit die funksie van die verliggende werk van die Gees om gerig te wees op die gees en hart van die mens (vgl Pieterse 1979; Floor 1987). In die verband is die verwysing na die Gees as die "inner teacher" van belang, aangesien die Gees in die harte van mense indring wat hulle in staat stel om die heil hulle eie te maak (vgl Nicol 1986). Dit is deur die Gees dat mens vernuwe en getransformeer word om oop te kan wees vir God se vernuwende en transformerende werking. Dit is die Gees wat die onderskeidingsvermoë skenk en die mens bewus maak van God se teenwoordigheid.

Wat die toerusting van die Gees betref is die realiteit van die gawes van die Gees aan die gelowiges uitgewys. God benut die gewone menslike gawes sowel as die buitengewone gawes van die Gees met die oog op die realisering van Sy doel. De Roest (2006:82) het gewys op die manier waarop God teenwoordig is in die lewe

van die Kerk en mense se oë open deur die werking van die Gees. Die mens word nogtans nie so oorgeneem dat sy eie identiteit verlore gaan nie, die inwoning van die Gees verryk en versterk eerder die identiteit (vgl McIntyre 1997). In die verband van toerusting is 'n opmerking oor die rol van die Gees in die lewe van die prediker van belang. Die Gees bemiddel, skenk en verlig die prediker sowel as die hoorder om Christus deur die Gees te kan sien en te kan glo (vgl Runia 2000). Die prediker leef en werk in afhanklikheid van die Gees wat inspireer, roep en verlig sodat die prediker die Woord kan verstaan en uitleef (vgl Venter 1992). Hierdie gebeure speel af binne die ruimte waarin die Gees met mense werk.

6.3. Die ruimte waarbinne die Gees met mense werk.

Oor die algemeen sou mens die ganse kosmos as ruimte vir die werk van die Gees kon beskryf. In die studie blyk dit tot dusver, dat die ruimtes wat in die besonder uitstaan die is van die gemeente (vgl Pieterse & Vos 1991), die verbond (vgl Pieterse 1993) en die ruimte waarin dialoog plaasvind (vgl Pieterse & Vos 1991). Die ruimte wat egter alle ander ruimtes van die werksaamheid van die Gees omvat is die ruimte van teonome resiprositeit. (vgl Bohren 1971; Rebel 1981; Jonker 1983; Vos 1984; 1995; Pieterse & Vos 1991).

Die begrip teonome resiprositeit is 'n beskrywing van die Godgeskape ruimte waarbinne die mens na die volheid van sy menswees met al sy gawes en vermoëns God deur die Gees tot diens kan wees. In die ruimte gaan dit om God wat inisiatief neem in die wisselwerking tussen God en mens (vgl Cilliers 1994; 1996). In hierdie ruimte getuig God deur die Gees nie alleen tot die mense nie maar ook saam met die mens (vgl Immink 2005). Die gevolgtrekking is gemaak dat die Gees alles doen en gee om mense aan die werk te sit (vgl Rebel 1981; Vos 1996b). Hierdie insluiting van die volledige mens in God se werk (vgl Vos 1984), het belangrike implikasies vir die gebeure van die prediking waarin prediking 'n mengsel word van God se werk en mense se werk. Die belangrike insig dat hierdie saamwerkruimte waarin mens deel van God se werk kan word, op God se inisiatief juis ook plek maak vir die mens en sy gawes, is aangedui. Ruimte word gevolglik geskep vir kreatiwiteit binne die gebeure wat in die ruimtes afspeel (vgl Vos 1996b; Cilliers 1998). Die werking van die Gees ten opsigte van die gee van spesiale gawes, soos in die verhale van die

Ou Testament beskryf is (vgl Eksodus 34), bevestig die verstaan van die Gees as die Bron van gawes. Die metodologiese vaardighede met die oog op die prediking, sowel as die werk van die Gees, word as verskillende aspekte van dieselfde taak gesien (vgl Bohren 1971; Cilliers 1994). Nogtans staan God se werk en inisiatief steeds voorop in die gebeure. Teonome resiprositeit impliseer nie 'n vereenselwiging tussen God en mens nie maar eerder die uitdrukking van die verhouding tussen genade en dankbaarheid (vgl Cilliers 1996).

Die inisiatief binne die ruimte behoort aan die Gees. Die mens se aandeel is die afhanklikheid wat in die gebed om die Gees se koms die grondhouding van die gelowige word. Mense is nie passief in die werking van God nie, maar volledig ingesluit as deel van die werking onder die leiding van die Gees (vgl Vos 1996b).

6.4. Die Gees en die Woord

Die verband tussen die werk van die Gees en die verkondiging van die Woord van God deur die prediking, is duidelik aangedui (vgl Floor 1988). Die uitgangspunt van die reformasie dat die Woord opsigself ongenoegsaam is (vgl Jonker 1983; Floor 1988) lei tot die verstaan van die Woord as instrument van die Gees. Die werk van die Gees is aangedui as voorwerk van die Woord, 'n werk waarsonder die Woord sonder meer leeg is (vgl Pieterse 1979). Die band tussen die Gees en die Woord begin met die ontstaan van die Woord wat aan die inspirasie van die Gees toegeskryf is. Die inspirasie is eenmalig objektief, teenoor die subjektiewe getuienis van die Gees in mensehart met die oog op die verstaan van die Woord (vgl Jonker 1983). In die verband is die gedagtes van Calvyn aangedui wat die ingang van die Woord in die lewens van mense aan die getuienis van die Gees toegeskryf het (vgl Welker 1994). Sonder die Gees is niks van die Woord verstaanbaar nie (vgl Pieterse 1979). Dieselfde Gees wat die skrywer inspireer het, inspireer ook die leser en die hoorder van die Skrif.

Die Gees kan egter ook sonder die Woord werk. Die Gees is nie eensydig immanent aan die Woord nie (vgl Pieterse 1979). God kom in die Woord deur middel van die werk van die Gees sodat die Gees intermediêr is in die koms van God deur die Woord (vgl Pieterse 1993; Vos 1996a). Die Heilige Gees is die geheim van die aktualiteit van die Bybel, as God se Woord in mensetaal (Pieterse 1979).

Die Skrif self wys dat die werk van die Gees noodsaaklik is vir die verstaan daarvan (vgl Pieterse 1979).

Die ontvang en aanvaarding van die Woord is aan die Gees verbonde. Die uiterlike hoor van die Woord en die innerlike getuienis van die Gees gaan saam. Die inspirasie van die Woord in sy skrifwording, word gevolg deur die verligting van die Gees wat in die lewens van die prediker en die hoorder deur werk (vgl Pieterse 1979). Die aanvaarding en die toe-eiening van die heil wat in die Woord gekommunikeer word, geskied deur die Gees (vgl Heyns 1981; Jonker 1983). Ook die lewe uit die geloof, as ontvangs van die regverdigmaking en uitleef van die heiligmaking, is aan die werk van die Heilige Gees verbind. Dit is die Gees wat die realisering van die heil in die daaglikse lewe moontlik maak (vgl Jonker 1983).

6.5. Die Gees en Christus

Die tweeledige blik op die verhouding tussen Christus en die Gees in terme van die Gees as Gawe aan Christus en gawe van Christus is aangedui as belangrike moment in die verstaan van die selfstandigheid van die Gees. Calvyn het reeds aangetoon dat die Gees nie 'n plaasvervanger vir Christus is nie maar eerder Christus en die mens bymekaar bring as Brugbouer (vgl Jonker 1983). Ook is die Gees nie bloot 'n teenwoordigheidsmodus van die Christus nie, maar vervul 'n eie selfstandige rol (vgl Vos 1984). Hierdie selfstandige rol word veral in die boek Handeling aan die lig gebring (vgl Floor 1988).

Die Gees fokus op die realisering van die verlossingsplan (vgl McIntyre 1997). Waar Christus deel is van die verkondiging van die heil, is die Gees deel van die proses van uitleg en verkondiging (Pieterse 1979). Die Gees, wat van die begin tot die einde deel is van die verlossingswerk, is die toepasser van die werk van Christus, die een wat die heil effektueer (vgl Vos 1984; Pieterse & Vos 1991)

7. Konseptualisering oor die werk van die Gees.

Die samevatting van die 5 momente word vervolgens aan die hand van leidende vrae bekyk om tot die essensie van elke afdeling te kom. Vrae soos: Wat word

gedoen? Aan wie? Hoe gebeur dit? Deur wie gebeur dit? Die vrae lei tot die volgende stellings:

Die verstaan van die Prediking:

Prediking is die verkondiging van die Woord van God aan die gemeente deur middel van hermeneutiese en kommunikatiewe metodes soos deur die prediker toegepas.

Die werk van die Heilige Gees met mense.

Die Gees werk direk en indirek met, en deur mense. Die Gees werk deur middel van hulle sintuie, gawes en bedieningsinstrumente soos die prediking, wat objektief en subjektief in hulle lewens gebeur.

Die ruimte van die werking van die Gees.

Die Gees werk in die ruimte van 'n wederkerige verhouding tussen God en mens. In die verhouding neem God die inisiatief om deur die Gees met mense te werk, saam met ander mense as medewerkers, deur middel van goddelike gawes en menslike vermoëns.

Die verhouding tussen die Gees en Christus en die Gees en die Woord.

Die Gees inspireer die Woord, prediker en hoorder tot innerlike en uiterlike hoor van die Woord. Die Gees, as selfstandige toepasser van die heilswerk van Christus, lei mense tot aanvaarding en toepassing van die Woord van God.

7.1. Samevatting;

Prediking is die verkondiging van die Woord van God aan die gemeente deur middel van hermeneutiese en kommunikatiewe metodes soos deur die prediker toegepas.

Dit is die gebeure waardeur die Gees direk en indirek, met en deur mense, deur middel van hulle sintuie, gawes en bedieningsinstrumente werk. Hierdie gebeure geskied binne die ruimte van 'n wederkerige verhouding tussen God en mens. God neem die inisiatief deur saam met mense as medewerkers, deur middel van hulle gawes en vermoëns, die geïnspireerde Woord van God by mense tuis te bring.